

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇEK HUKUKUNDAKİ MEVZUAT HAREKETLERİNİN
KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİNE KARŞI
CAYDIRICILIĞI ETKİSİ**

İPEK SALARVAN

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Yrd. Doç. Dr. MUSTAFA YASAN

MANİSA

2010

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı: SALARVAN

Adı: İPEK

Tezin Türkçe Adı: ÇEK HUKUKUNDAKİ MEVZUAT HAREKETLERİNİN
KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİNE KARŞI CAYDIRICILIĞI ETKİSİ

Tezin Yabancı Adı: THE DETERRENT EFFECT OF THE TURKISH
LEGISLATION MOVEMENTS ON TO DRAW CHECK WITHOUT COVER ACT

Tezin Yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yılı:2010

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans X
2- Doktora
3- Tıpta Uzmanlık
4- Sanatta Yeterlilik

Dili: TÜRKÇE
Sayfa sayısı: 86
Referans sayısı: 77

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: YRD.DÇ.DR

Adı: MUSTAFA

Soyadı: YASAN

Ünvanı:

Adı:

Soyadı:

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Karşılıksız Çek Keşide Etmek
- 2- Karşılıksız Çek
- 3- Türk Ticaret Kanunu
- 4- 5941 Sayılı Çek Kanunu
- 5- Ki-Kare Testi

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- To Draw Check Without Cover
- 2- Kite Check
- 3- Turkish Commercial Code
- 4- Check Law No. 5941
- 5- Pearson Test

Tarih: 10.06.2010

İmza :

ÖZET

“Çek Hukukundaki Mevzuat Hareketlerinin Karşılıksız Çek Keşidesine Karşı Caydırıcılığı Etkisi” konulu tez çalışmamızın ilk bölümünde karşılıksız çek kavramını tanımlayarak, karşılıksız çeki günümüzdeki hukuki dayanağı olan Türk Ticaret Kanunu ve 5941 sayılı Çek Kanunu açısından niteliği, unsurları ve hukuki sonuçları ile ele alacağız.

Ardından tarihten günümüze kadar gelen kanunlar açısından karşılıksız çek kavramının yerini inceleyerek en son yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanunumuzdaki önemli değişiklikleri belirleyeceğiz. Son olarak başlıca mevzuat değişikliklerinin karşılıksız çek keşidesi eğilimine etkisini istatistiksel açıdan inceleyerek, mevzuat değişikliklerinin, karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığının etkilerini analiz edeceğiz.

ABSTRACT

In the first part of our thesis study about "The Deterrent Effect of the Turkish Legislation Movements on To Draw Check Without Cover " we are going to define the concept of "to draw check without cover " and examine it in terms of its features, elements, and legal consequences regarding Turkish Commercial Code and latest Check Code No. 5941.

Then we are going to examine the legal status of to draw check without cover through history to today and determinate the major regulatory changes in the latest entry into force, Check Law No. 5941. Lastly we are going to examine the main legislative changes' impacts on the tendency to draw check without cover with statistical facts and analyze their deterrence effects on committing the crime of to draw check without cover.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Çek Hukukundaki Mevzuat Hareketlerinin Karşılıksız Çek Keşidesine Karşı Caydırıcılığı Etkisi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

10/06 /2010

Adı Soyadı

İpek SALARVAN

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 21.06.2010 tarih ve 13/18 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Yüksek Lisans Programı öğrencisi İpek SALARVAN'ın "Çek Hukukundaki Mevzuat Hareketlerinin Karşılıksız Çek Keşidesine Karşı Caydırıcılığı Etkisi" Konulu tezi incelenmiş ve aday 29.06.2010 tarihinde saat 13:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 75 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

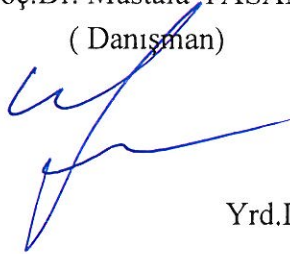
BAŞARILI olduğuna	☒	<u>OY BİRLİĞİ</u>	☒
DÜZELTME yapılmasına	*	<u>OY ÇOKLUĞU</u>	☐
RED edilmesine	**	ile karar verilmiştir.	☐

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

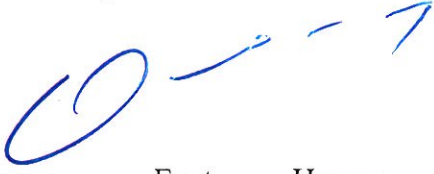
BAŞKAN

Yrd.Doç.Dr. Mustafa YASAN
(Danışman)

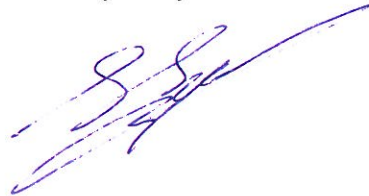
ÜYE

Yrd.Doç.Dr. Hakan ARACI

ÜYE

Yrd.Doç.Dr. Şevket SAYIN

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Tez, mutlaka basılmalıdır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

ÖNSÖZ

Karşılıksız çek keşide etmek suçu Türk hukukunda ilk düzenlendiğinde dolandırıcılık suçu olarak nitelendirilmekteydi. Karşılıksız çek keşide etmek suçunun dolandırıcılık olarak nitelendirilmesi uygulamada birçok sorunlara yol açmış ve bu konu ile ilgili olarak özel bir yasal düzenleme getirilmesini zorunlu kılmıştır. 1985 yılında yürürlüğe giren ilk çek kanunu niteliğinde olan “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun” uygulamadaki zorlukları hafifletemediği gibi, karşılıksız çek keşide etmek suçuna getirilen hapis cezası Anayasanın 38. Maddesi ile çelişmesinden dolayı uygulamadaki zorlukları arttırmıştır. Uygulamadaki zorluklar ve diğer kanunlara getirilen yenilikler nedeniyle günümüze kadar sürekli eleştirilen ve değişikliğe uğrayan çek mevzuatı, son kez düzenlenerek 2009 yılı Aralık ayında 5941 sayılı “Çek Kanunu” olarak mevzuattaki yerini almıştır. 5941 sayılı Çek Kanunu’nun çok yeni bir düzenleme olmasından ve üzerinde çok fazla çalışma bulunmamasından dolayı hem yeni çek kanunu hem de değişikliklerin karşılıksız çek keşidesine etkilerini incelemek adına bu konu yüksek lisans çalışması olarak seçilmiştir.

Hazırlık süresi boyunca, tezimi büyük bir titizlikle takip eden ve önerileri ile bana yol göstererek destek olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mustafa Yasan’a, tez konumla ilgili kaynaklara ulaşmamda yardımcı olarak deneyimlerini benimle paylaşan kuzenim Av. Nevin Yıldız Sungur’a, beni yetiştiren, tüm öğrenim yaşamım boyunca sabır, sevgi ve içtenliklerini benden esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
YEMİN METNİ	v
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ.....	1
I. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİ KAVRAMI.....	2
A. TANIM.....	2
B. HUKUKİ DAYANAKLARI.....	4
C. HUKUKİ NİTELİĞİ	5
D. UNSURLARI	9
1. Hukuken Geçerli Bir Çek , Çekte Şekil Şartı ve Çekte Bulunması Gerekli Hukuki Unsurlar/Kayıtlar	9
2. Çekin Kanuni Süresinde İbrazı	15
3. Karşılıksızlık	18
4. Ödenmeme	20
5. Ödenmemenin tespiti	21
E. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİNİN HUKUKİ SONUÇLARI.....	25
1. Muhatap Banka Açısından	26
2. Hamil Açısından	27
3. Keşideci Açısından	29
II. ÇEK HUKUKU MEVZUATINDA KARŞILIKSIZ ÇEK İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER VE BU DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	35
A. 3167 SAYILI KANUN'DAN ÖNCEKİ DÖNEMDE KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİ'NİN TABİ OLDUĞU MEVZUAT.....	35

B. 3167 SAYILI KANUN SİSTEMİ.....	38
C. 3167 SAYILI KANUN İLE 5941 SAYILI YENİ ÇEK KANUNU ARASINDAKİ DÖNEMDE MEYDANA GELEN KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİ AÇISINDAN MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ.....	41
1. 3863 Sayılı Kanun İle Değişiklik.....	41
2. 4358 Sayılı Kanun İle Değişiklik.....	42
3. 4814 Sayılı Kanun İle Değişiklik.....	43
D. 5941 SAYILI YENİ ÇEK KANUNU SİSTEMİ	58
III. ÇEK HUKUKU MEVZUATINDAKİ DÜZENLEMELERİN KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİNE CAYDIRICILIĞI YÖNÜNDEN ETKİLERİNİN ANALİZİ	64
A. Mevzuattaki Değişiklikler ile Karşılıksız Çek Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	70
B. Karşılıksız Çek Keşidesine Cezai ya da Hukuki Yaptırımların Öngörülmesi, Karşılıksız Çek Keşide Edilmesine Caydırıcılığının Mahkeme Kararları, Karşılıksız Çek Ceza Davaları ve Karşılıksız Çek keşide Etmek Suçundan Yargılanan Kişi Sayısına Göre İncelenmesi	71
IV. SONUÇ.....	75
V. KAYNAKÇA.....	77

KISALTMALAR

Batider	:Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
C.	:Cilt
CD	:Ceza Dairesi
CGK	:Ceza Genel Kurulu
CMK	:Ceza Muhakemesi Kanunu
HD	:Hukuk Dairesi
İBGK	:İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
md.	: madde
S.	: Sayı
s.	: sayfa
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
YKD	: Yargıtay Karar Dergisi

GİRİŞ

Çalışmamızda, Çek hukukundaki mevzuat hareketlerinin karşılıksız çek keşidesine karşı caydırıcılığı etkisini incelemeden önce, konunun açıklanabilmesi için öncelikle Türk Ticaret Kanunu ve yürürlükteki 5941 sayılı Çek Kanunu açısından karşılıksız çek keşidesinin kavram ve hukuki dayanakları ile başlayarak, hukuki niteliğini, unsurlarını ve karşılıksız çek keşidesinin hukuki sonuçlarını ele alarak açıklamalarda bulunacağız.

Daha sonra, çek hukuki mevzuatındaki karşılıksız çek ile ilgili Türk Ticaret Kanunu, 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun” ile bu kanunda yıllar itibariyle meydana gelen değişiklikleri ve nedenlerini, bu kanunu kaldıran bir kanun niteliğinde olarak yürürlüğe giren 5941 sayılı Çek Kanununun amacını ve Çek kanunundaki önemli değişiklikleri ele alacağız.

Son olarak Çek Hukuku Mevzuatındaki düzenlemelerin karşılıksız çek keşidesine caydırıcılığı yönünden etkilerinin analizini karşılıksız çek sayıları, mahkeme kararları, karşılıksız çek ceza davaları ve karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısı açısından, istatistiğin önemli testlerin ki-kare testini uygulayarak inceleyip elde ettiğimiz sonuçları paylaşacağız.

I. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİ KAVRAMI

Karşılıksız çek keşidesi kavramını; karşılıksız çekin tanımı, hukuki dayanakları, niteliği, unsurları ve karşılıksız çek keşidesinin hukuki sonuçları açısından beş bölümde inceleyeceğiz.

A. TANIMI

Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 695. maddesine göre; “Bir çekin keşide edilebilmesi için, muhatabın elinde keşidecinin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve keşidecinin bu karşılık üzerinde çek keşide etmek suretiyle tasarruf hakkını haiz bulunacağına dair muhatapla keşideci arasında açık veya zımni bir anlaşma mevcut olması şarttır.”

Karşılıksız çek keşidesi kanunun bu maddesinde belirtilen esaslara göre çek bedelinin karşılığının olmaması halinde ortaya çıkmaktadır.

Doktrinde karşılıksız çek ya da en azından karşılıksızlık, Türk Ticaret Kanununda yer alan bu düzenlemenin ışığında farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Kendigelen'e göre karşılıksızlık, TTK 695. maddesi uyarınca, üzerine çek keşide edilen hesapta çekin ibrazı anında çek bedelini ödemeye yetecek oranda bir nakit ya da kredinin bulunmaması halinde gündeme gelir.¹

Öztan'a göre, karşılıksız çekten bahsedebilmek için çekin, keşidecinin hesabında çekte yazılı meblağın kısmen ya da tamamen bulunmaması sebebiyle muhatap banka tarafından karşılıksızlığı ileri sürülerek ödenmemesi gerekir.²

Karşılıksız çek kavramına Poroy ve Tekinalp farklı bir yorumda bulunarak; çekin kısmen ya da tamamen ödenmemesi halinde çekin karşılıksızlığının

¹ KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2006, s.256,257

² ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1997, s.1276

oluşmayacağını, karşılıksız çekin karşılıksız olması hali ile başka bir sebepten ödenemeyeceğinin belirlenmesi halleri arasında fark bulunduğunu belirtmişlerdir. Çek tutarının kısmen veya tamamen karşılığının bulunmaması halinde, karşılıksız çek söz konusu olacağını ve bu durumda Çek Kanunun karşılıksız çekerle ilişkin hükümlerinin uygulanacağını, ancak yeterli karşılık bulunmaması sebebi dışında ödenmediği hallerde Çek Kanununda yer alan hükümlerin uygulanmayacağını belirtmişlerdir. Örneğin; çek, çekle ilgili işleyen hesapta ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz veya rehin bulunduğu için ödenmiyorsa, Çek Kanunu hükümleri uygulanmayacaktır.³

Domaniç'e göre, çekte karşılıksızlığın tarihi ve anı, uygulanacak yaptırımın cezai ve hukuki olmasına göre değişebilir. Cezai yaptırımlar bakımından karşılıksız çek dolandırıcılık, tahrifat, sahtekarlık ve emniyeti suistimal gibi bir suç aracı oluşturduğu takdirde çekin kullanıldığı an önemlidir ve karşılıksızlığın neden olduğu suç doğmuş sayılır.⁴ Hukuki yaptırımlar bakımından, çek keşidesi için muhatap bankada karşılığın bulunmasını şart koşan TTK 695. maddesine göre karşılığın keşide anında bulunması gerekir ve bu anda karşılık yoksa çek karşılıksız sayılır.⁵

Diğer yandan karşılıksız çek kavramı TTK 695. maddesindeki ifadeye göre tanımlanmaya çalışılmış ve tanımlamalarda, keşidecinin hesabında yeterli karşılığın olmaması halinde keşide edilen çekin ödenmemesi nedeniyle karşılıksızlık oluşabileceği ayrıca muhatap ile keşideci arasında geçerli bir çek anlaşmasının bulunmamasının da karşılıksız çek keşidesini oluşturabilmesi üzerinde durulmuştur.⁶

Sonuç olarak biz de karşılıksız çeki, TTK ve yürürlükteki 5941 Sayılı Çek Kanununa göre, hukuken geçerli bir çekin, kanuni ibraz süresi içerisinde hamil tarafından muhatap bankaya ibraz olunmasına rağmen, keşidecinin hesabında çek bedelini ödemeye yetecek tutarın tamamının ya da bir kısmının bulunmaması sebebiyle karşılıksızdır işleminin yapılmasıdır şeklinde tanımlayabiliriz.

³ POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 280

⁴ DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.711

⁵ DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.712

⁶ YASAN, 1999, s.341,342

B. HUKUKİ DAYANAKLARI

Karşılıksız çek keşidesinin Türk Hukuku'nda nerede ve nasıl düzenlendiğine baktığımızda gerek 1926 tarihli 865 sayılı Eski Ticaret Kanununda gerekse 1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda karşılıksız çek keşidesine cezai nitelikte herhangi bir yaptırımın yer almadığını görmekteyiz. Sadece TTK'nin 695. maddesinin son fıkrası⁷ karşılıksız çek düzenleyen keşidecinin sorumluluğunu hükme bağlanmış ve bu hükme göre, çek keşide eden kimsenin, çekin kapatılmayan tutarının %5'ini ödemekle mükellef olduktan başka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı tazminine de mecbur olduğu cezai herhangi bir müeyyide öngörülmeden hüküm altına alınmıştır.⁸

1985 tarihli ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun yürürlüğe girinceye kadar karşılıksız çek keşidesinin özel ya da genel nitelikteki bir kanunda bağımsız bir suç olarak düzenlenmediği de yapmamız gereken bir diğer tespittir. Buna karşın 3167 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadar karşılıksız çek keşidesinin cezalandırılması gereken bir eylem olduğu yönünde doktrinde ve uygulamada fikir birliği olması üzerine ve Ceza Hukukuna hâkim olan kanunilik prensibinin çizdiği sınırlar da dikkate alınmak kaydıyla özel bir kanun yürürlüğe girene kadar ya da ceza kanunlarına bağımsız bir madde eklenene kadar karşılıksız çek keşidesinin yürürlükteki bir suçun özel bir türü olarak cezalandırılması gerektiği yönünde kabuller de söz konusu olmuştur. Nitekim TBMM'nin 07.01.1929 tarih ve 471 sayılı yorum kararı ile bu suça ilişkin kanuni boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.⁹ Bu yorum kararında kanun koyucu tarafından, karşılıksız çek keşidesinin yeni ve özel bir yasal düzenleme yapılmıyaya kadar 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 503.¹⁰ maddesi kapsamında “dolandırıcılık suçunun özel bir nevi” olarak değerlendirilmesi gereği belirtilmiştir.¹¹

⁷ “Gösterilen paraya mukabil muhatap nezdinde karşılığı bulunmadan bir çek keşide eden kimse; çekin kapatılmayan miktarının yüzde beşini ödemekle mükellef olduktan başka hâmilin bu yüzden uğradığı zararı tazmine mecburdur.”

⁸ SELÇUK, Çek Keşidesinin Koşulları ve Karşılıksız Çek, 1974, s.268

⁹ KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2006, s. 265

¹⁰ 765 sayılı TCK'nin 503. maddesi: “Bir kişiyi kandırabilecek nitelikte hile ve desiseler yaparak hataya düşürüp onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız bir menfaat sağlayan kişiye bir yıldan üç yıla kadar hapis ve sağladığı haksız menfaatin bir misli kadar ağır para cezası verilir. Fiili

Karşılıksız çek keşidesine Türk Hukukunda cezai yaptırımların uygulandığı ilk özel düzenleme, 19 Mart 1985 tarihinde kabul edilen 3 Nisan 1985 tarih ve 18714 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun” dur. Sadece karşılıksız çek keşidesine değil Çek Hukukuna dair bankalara yükletilen mükellefiyetlere, hamilin haklarına kadar etkisi inkâr edilemeyen 3167 sayılı Kanun, 14 Aralık 2009 tarihinde kabul edilen 20 Aralık 2009 tarihinde 27438 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren ve 3167 sayılı Kanuna nazaran radikal değişiklikler ve yenilikler getiren 5941 sayılı “Çek Kanunu” ile yürürlükten kaldırılmıştır.

C. HUKUKİ NİTELİĞİ

Karşılıksız çek keşidesinin bir suç türü olarak hukuki niteliği hakkında özellikle 5941 sayılı Kanundan önceki dönemde doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Donay, muhatap bankaya ibraz edilen çekin karşılığının kısmen veya tamamen bulunmaması halinde suçun oluşacağını kabul etmiştir.¹² Suçun icra hareketi çekin bankaya ibrazı ile tamamlanacağından, suçun işlendiği yer çekin ibraz edildiği banka şubesinin bulunduğu yerdir ve yetkili mahkeme de buna göre tespit edilir. Çek hesabının bulunduğu şube ile çekin ibraz edildiği şube farklı olduğunda suç yeri çekin ibraz edildiği yerdir.¹³ Donay, 3167 sayılı kanunun 16. maddesinin objektif sorumluluk esasını getirdiğini ancak bu sorumluluğun düzeltme hakkı kullanımı ile yumuşatılmaya çalışıldığını; başka bir deyişle çek hamilinin zararının belirli süreler ve miktarlarda karşılanması halinde objektif sorumluluğun şartlarının bertaraf edilmiş olacağını ileri sürmüştür.¹⁴

Tekinalp de benzer şekilde, karşılıksız çek keşide etmek suçunun 3167 sayılı Kanunun 16. maddesinin kesin ifadesine dayanarak, kast değil objektif sorumluluk

mağdurda esasen var olan hatadan, hile ve desise kullanmak suretiyle yararlanarak gerçekleştiren kişi hakkında da birinci fıkrada yazılı ceza uygulanır” şeklindedir.

¹¹ DOMANIÇ, Karşılıksız Çek, 1983, s. 67-72; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.682-710; REİSOĞLU, 3167 Sayılı Çek Kanunu'nun Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler, 1989, s. 3; OMAĞ, 1992, s. 44; OĞUZOĞLU, 1988, s.185; UYAR, Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçu, s. 671; ERMAN, 1981, s.123; EREM 1986, s. 410,411

¹² DONAY, Son Değişiklerle Çek, 1990, s.138

¹³ DONAY, Son Değişiklerle Çek, 1990, s.141

¹⁴ DONAY, Son Değişiklerle Çek, 1990, s.149

getirdiğini ve bu sorumluluğun keşideciye tanınan düzeltme hakkı ile hafifletildiğini ileri sürmüştür.¹⁵

Kendigelen de, kanun koyucunun karşılıksız çek keşidesinde objektif sorumluluk esasını benimsediğini kabul etmiştir. Yazar karşılıksız çek keşide etmek suçunun objektif sorumluluk kapsamında olmasının, keşidecinin iradesi dışındaki fiillerin de yaptırıma tabi tutulduğu anlamına gelmeyeceğini, çekin rızası dışında keşidecinin elinden çıkması ve karşılıksız kalması halinde artık suçun oluşmayacağını belirtmiştir.¹⁶

Reisoglu'na göre ise suç, çekin yasal süreler içerisinde ödenmek üzere ibraz edildiği ve karşılığı kısmen veya tamamen bulunmaması nedeni ile muhatap banka tarafından “karşılığı olmadığı için ödenmemiştir” kaydının düşüldüğü anda işlenmiş sayılır.¹⁷ Yine Reisoglu'na göre; 3167 sayılı kanununun 16. maddesi ne kastı bertaraf edecek ne de özel kastı gerektirecek bir anlam taşımaktadır, bu suçta genel kast aranmalıdır. Keşidecinin çek keşide ederken hataya düşmesi, hesabında para var zannederek çek keşide etmesi halinde kastın çek keşide ederken bulunmadığı söylenebile, kendisine tanınan düzeltme hakkını kullanmayan, böylece hatasını düzeltmeyen keşideci karşılıksız çek keşide etmek suçunu işlemiş olacaktır.¹⁸

Selçuk'a göre ise suçun maddi unsuru karşılıksız çek keşide etmektir.¹⁹ Yazara göre suçun oluştuğu anı ve yeri, failin hareketinin son bulunduğu an ve yer belirler. Karşılıksız çek keşide etmek suçunda hareketin son bulunduğu an ise çekin dolaşıma konduğu andır. Buna göre suç hareketin son bulunduğu yerde tamamlanacağından suç yeri de burası olacaktır.²⁰ Selçuk, karşılıksız çek keşide etmek suçu için failde kastın bulunması gerektiğini, bu kastın genel kasıt; olası kasıt ve belirsiz kasıt olabileceğini yasada objektif sorumluluk esasını olmadığını savunmuştur. Yazara göre fail birden fazla çek hesabına sahip ve bu hesaplar üzerinde çek keşide etmek suretiyle tasarrufta

¹⁵ POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 286

¹⁶ KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2004, s.275

¹⁷ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 1998, s.367

¹⁸ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 1998, s.359

¹⁹ SELÇUK, Çek Suçları, Öğreti-Mevzuat-İçtihat, 1993, s.76

²⁰ SELÇUK, Çek Suçları, Öğreti-Mevzuat-İçtihat, 1993, s.109

bulunuyor ise, yanılıya düşerek yetersiz olan hesap üzerine çek keşide etmişse bunu kanıtladığı takdirde kastının olmaması nedeniyle cezalandırılmayacaktır.²¹

Güngör ve Kaya'ya göre de suçun maddi unsuru karşılıksız çek keşide etmek, manevi unsuru genel kast olmaktadır.²²

Kimi eserlerde de karşılıksız çek keşide etmek suçunun oluşumu için failde genel kast bulunması gerektiği, keşidecinin hesabında tamamen veya kısmen karşılık bulunmadığını bilerek ve isteyerek çek keşide etmesi halinde suçun gerçekleşeceği ileri sürülmüştür.²³

Yargıtay 3167 sayılı kanununun 16. maddesindeki objektif sorumluluk esasının benimsendiğini ve soyut karşılıksız çek keşidesi suçunun; bu eylemin iradi olması koşulu ile gerçekleşeceğini kabul etmektedir. Yargıtay'ın anılan görüşü belirten kararında kullandığı ifadeler aynen şu şekildedir: "...yasa çek yönünden objektif sorumluluk esasını belirlemiş, soyut karşılıksız çek keşidesinin, bu eylemin iradi olması koşulu ile suç teşkil edeceğini öngörmüştür. Karşılıksız çek keşidesi iradi bir harekete dayanmıyorsa; örneğin çalınma, kaybolma, sahibinin elinden hile ile alınma gibi hallerde keşidecinin cezalandırılması söz konusu olmayacaktır...".²⁴

Yukarıda arz ettiğimiz görüşler ve içtihat 3167 sayılı Kanun zamanında karşılıksız çek suçunun hukuki niteliği ile ilgili olarak tartışmaların, uyuşmazlıkların bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Gerçekten de özellikle özel hukukçular ve kamu hukukçuları karşılıksız çek keşidesinin hukuki niteliğini ortaya koymaya çalışırken bağlı oldukları hukuk disiplinlerinin esaslarından kaynaklanan gerekçelerle farklı sonuçlara ulaşabildiklerini görüyoruz. 5941 sayılı Çek Kanunu ile ilgili olarak ise bu tartışmaların artık sona ermesi gerektiğini, zira 5941 sayılı Kanunun karşılıksız çek keşidesini düzenleyen 5. madde ve bu maddenin gerekçesinde söz konusu suçun oluşabilmesi için, çekin karşılığının, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak, yani

²¹ SELÇUK, Çek Suçları, Öğreti-Mevzuat-İçtihat, 1993, s.119

²² GÜNGÖR ve KAYA, 2004, s.51

²³ AV.OĞUZOĞLU ve AV.OĞUZOĞLU, 2000, s.142

²⁴ Yargıtay CGK'nın 09.10.1989 tarih ve 7- 213/280 sayılı kararı; YKD, 1990, s.428-433

en azından taksirle, ilgili çek hesabında bulundurulmaması gerektiği, Anayasanın 38. maddesinin yedinci fıkrasında düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsîliği ilkesi bağlamında bu hususun güvence altına alındığı, kusursuz ceza olmaz kuralının gereği olarak, söz konusu suç, objektif (kusursuz) sorumluluğu gerektiren bir suç olarak değil, en azından taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlandığı, bu itibarla, kişinin, elinde olmayan sebeplerle ortaya çıkan zorunluluk hâli dolayısıyla, örneğin doğal afet, savaş, kaza geçirmesi gibi bir sebeple, çekin karşılığını ilgili hesapta zamanında bulunduramamış olması hâlinde, ceza sorumluluğunun söz konusu olmayacağı belirtilmiştir.²⁵

Çekin karşılığını hazır bulundurmayanlar için 5941 sayılı Kanun, “...karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi ...” ifadesi kullanılmış olup karşılıksız çek suçunun işlenebilmesinin ancak kast veya olası kast halinde mümkün olacağı, kastın “suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi, olası kastın ise “Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi” (TCK md. 21) şeklinde tanımlanabileceği, buna karşılık, bu suçun taksirle işlenmesinin mümkün olmayacağı zira “taksirle işlenen fiiller, kanunen açıkça belirtildiği hallerde cezalandırılır” (TCK md. 22) genel prensibinin bu ihtimale izin vermeyeceği bu sebeple Hükümet Tasarısının 5. madde gerekçesinde yer alan “söz konusu suçun oluşabilmesi için çekin karşılığının, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak, yani en azından taksirle, ilgili çek hesabında bulundurulmaması gerekir ... söz konusu suç en azından taksire dayalı kusurluluğu gerektiren bir suç olarak tanımlanmıştır” şeklindeki görüşe katılma olanağının bulunmadığı da ileri sürülmektedir.²⁶

²⁵ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.10-13; AV.OĞUZOĞLU ve AV.OĞUZOĞLU, 2000, s.142; Yargıtay CGK'nın 09.10.1989 tarih ve 7- 213/280 sayılı kararı; YKD, 1990, s. 428-433

²⁶ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s.12

D. UNSURLARI

5941 Sayılı Çek Kanunu hükümleri ışığında karşılıksız çek keşidesinin oluşması ve bunun sonucunda hukuki ve cezai yaptırımların doğması için gerekli unsurları kısaca sıralamak gerekirse;²⁷

- Muhataba tahsil edilmek için ibraz edilen çekin hukuki anlamda geçerli bir çek olması,²⁸
- Çekin muhataba üzerinde yazılı olan keşide tarihine göre hesaplanacak kanuni ibraz süreleri içerisinde ibraz edilmesi,²⁹
- Çekin muhataba ibrazı halinde çek bedelini karşılayacak tutarın çek hesabında bulunmaması,³⁰
- Muhatabın çekte yazılı tutarı, keşideci hesabında yeterli bakiyenin olmaması sebebi ile kısmen dahi olsa ödememiş olması

gerekir.

1. Hukuken Geçerli Bir Çek , Çekte Şekil Şartı ve Çekte Bulunması Gerekli Hukuki Unsurlar/Kayıtlar

Çek şekle “sıkı sıkıya bağlı” bir senet olup bir senedin çek sayılabilmesi için bulunması gereken unsurlar/kayıtlar çekin asli içeriğini oluşturur.³¹ Çekte kanunen bulunması gereken unsurları iki ayrı kanunu esas alarak ikili bir ayırımla inceleyebiliriz. İlk olarak TTK uyarınca bulunması zorunlu unsurlar yer alır. Bu kayıtlar şekil ana başlığı altında, TTK'nin 692. ve 693. maddelerinde düzenlenmiştir. İkinci esas alınması gerekli kanun ise 5941 sayılı Çek Kanunudur. Bu iki kanuna göre şekle ilişkin yer alması gerekli kayıtları şöyle sıralayabiliriz:

²⁷ YASAN, 1999, s.343,344

²⁸ OMAĞ, 1992, s.46

²⁹ OMAĞ, 1992, s.47; İPEK, s.565; OĞUZOĞLU, 1988, s.189; AKIN, 1995, s.416,417; EROĞLU, 1989, s.17; ZEYNELOĞLU, 1976, s.141

³⁰ OMAĞ, 1992, s.48; ERMAN, 1981, s.127; EROĞLU, 1989, s.18; AKIN, 1995, s.417

³¹ AKIN, 1995, s.415; OMAĞ, 1992, s.46; ŞENER, 1988, s. 242

a) “Çek” Kelimesi (veya yabancı dilde yazılı ise, o dilde çek karşılığı olarak kullanılan kelime)

Bir senedin çek sayılabilmesi için her şeyden önce “çek” kelimesini ihtiva etmesi, senet Türkçeden başka bir dille yazılmışsa, o dilde çek karşılığı olarak kullanılan kelimenin senette yer alması gereklidir (TTK md. 692/1). Bu emredici bir hüküm olup, hangi dilde olursa olsun, kısaltma yapılmaksızın muhakkak “çek” ibaresinin senet metninde yer alması gerekir.³²

Ayrıca çek metninde birden fazla dil kullanılmışsa “çek” kelimesinin senetteki havaleyi belirten kelimenin yani “ödeyiniz” kelimesinin yazıldığı dilde olması gerekir.³³ Buna karşılık, bazı yazarlara göre ise, bu hususa uyulmadığı takdirde çeki geçersiz saymamak gerekir.³⁴

b) Hesabın bulunduğu muhatap banka şubesinin adı,

TTK 692/3. maddesi, çekin şekil şartı olarak, çek üzerinde çeki ödeyecek kimsenin (muhatabın) adı ve soyadının bulunması gerektiğini öngörmüştür. Türk Ticaret Kanununun 694. maddesine göre ise, çek sadece bir banka üzerine keşide edilebilmektedir. Böylece çeklere muhatap olma ehliyeti, yalnızca banka veya özel finans kurumlarına verilmiştir. Kanunda belirtilen muhatabın “adı ve soyadı” ibaresi, muhatabın “ticaret unvanı” şeklinde anlaşılmalıdır.³⁵

c) Kayıtsız şartsız belli bir bedelin ödenmesi için havale

Çekin “ kayıtsız şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi için havaleyi “ ihtiva etmesi lazımdır (TTK md. 692/2).

³² POROY ve TEKİNALP 2001, s.243; ERİŞ, 2004, s. 22; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.545,546

³³ ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1998, s.1041; ÜLGEN, et al., 2004, s.189; KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2004, s.67

³⁴ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.49; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku, 1975, s.369-379;

³⁵ ERİŞ, 2004, s.23; POROY ve TEKİNALP, 2001, s.244; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.546

Çekin keşidesine esas teşkil eden para biriminin Türk Lirası ya da başka bir para birimi olması fark etmeksizin çek bedelinin muayyen ve açık bir şekilde belirtilmiş olması gerekir. Herhangi bir karışıklığa yol açmamak için bu miktar hem yazıyla hem de rakamla belirtilir. Şayet belirtilen para birimi, yabancı bir para birimi ise, TTK 714/1 maddesi gereği, “aynen ödeme” kaydı olmadığı sürece, çekin ibraz günündeki rayiç değeri üzerinden ödenir. Diğer yandan TTK 714/1 c2 maddesinde ise, çek şayet ibraz gününde ödenmediği takdirde, alacaklının çek bedelini, dilerse ibraz günündeki rayiçten, dilerse ödeme günündeki rayiçten talep edebileceği düzenlenmiştir.³⁶

Çekin ödenmesi, bir karşı eylemin ifası şartına veya herhangi bir şarta bağlanamaz. Şayet herhangi bir şarta bağlanmışsa, çekin geçersizliğine yol açar. Buna karşılık çekin üzerine yazılmış cezai şartların yazılmamış olduğu kabul edilir.³⁷

d) Keşide Tarihi

TTK 692/5. maddesine göre çekte keşide gününün belirtilmesi zorunludur. Keşide gününün yazılmamış olması, senedin çek vasfını taşıyıp taşımayacağına karar verilebilmesi yönünden özel hukukta ve ceza hukukunda farklı yorumlara sonuç vermektedir. Özel hukuk açısından bakıldığında keşide gününün yazılmamış olması, senedin çek niteliğini kazanmamasına yol açarken; ceza hukuku prensipleri açısından karşılıksız çek keşidesi fiilinin oluşması noktasında çekte keşide gününün yazılıp yazılmamış olması önem arz etmediği ileri sürülmüştür.³⁸

Keşide tarihi çekin neresinde yazıldığıнын önemi yoktur. Ancak çek üzerinde birden fazla ve farklı keşide tarihlerinin bulunması halinde, senedin çek olma vasfı sona erer.³⁹ Zira, keşide tarihi ibraz sürelerinin hesaplanabilmesi için önemli olduğundan, farklı tarihlerin olması halinde farklı ibraz tarihleri de hesaplanabilecektir. Keşide tarihi ibraz sürelerini etkilemenin yanında, müracaat tarihlerinin ve zamanaşımının

³⁶ POROY ve TEKİNALP, 2001, s.243; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.546; ERİŞ, 2004, s.22,23

³⁷ ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1998, s.1042

³⁸ ERİŞ, 2004, 26,27; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, 551-562

³⁹ ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1998, s.1052; KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2004, s.80; REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.54

hesaplanması, keşidecinin ehliyet durumu ya da iflası halinde olan sürelerin hesaplanmasını etkileyeceğinden dolayı da önem kazanmaktadır.⁴⁰

Uygulamada ise çek üzerinde şayet birden fazla keşide tarihi varsa Yargıtay, genellikle keşidecinin imzası yanında yer alan daha eski tarihi keşide tarihi olarak kabul etmektedir.⁴¹

Yine Yargıtay uygulamasında, takvimde olmayan günler için keşide günlerini, çek üzerinde ayın 31'i yazıyorsa ve ay 31 gün değilse, o ayın son günü, 29 Şubat yazıldıysa ve o yıl Şubat ayı 29 çekmiyorsa 28'i olarak kabul etmiştir.⁴²

e) Keşide Yeri (veya keşidecinin adı ve soyadı / unvanı yanında yazılı olan yer)

TTK 692/5. maddesi gereği, keşide yerinin çekte gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Fakat şekil şartı olmasına rağmen keşide yerinin çekte gösterilmemiş olması, tek başına senedin çek vasfını kaybetmesine yol açmaz. Çünkü, TTK 693/3. maddesi keşide yeri gösterilmemiş olan çeklerde, keşidecinin ad ve soyadı yanında yazılı bulunan yerin keşide yeri olarak kabul edileceğini belirtmiştir.⁴³

Diğer yandan kanunda belirtilen alternatif keşide yerinin de bulunmaması halinde, senedin çek vasfını kazanması da söz konusu olamaz bununla birlikte üzerinde birden fazla keşide yeri gösterilen bir senedin de hukuken çek olarak nitelendirilmesi söz konusu değildir.⁴⁴ Çekin arkasına yazılı adresin, keşide yeri açık bir şekilde gösterilmemişse, keşide yerini gösteren ibare olarak kabulü de mümkün değildir.⁴⁵

⁴⁰ DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.551; KAYAR, 2006, s.160,161

⁴¹ GÜNGÖR ve KAYA, 2004, s.85; POROY ve TEKİNALP, 2001, s.245,246

⁴² KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2004, s.78

⁴³ ERİŞ, 2004, s.24,25; POROY ve TEKİNALP, 2001, s.245,246; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.552

⁴⁴ KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2004, s.83; ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1998, s.1052; UYAR, Çekin Geçerlilik Koşulları, s.78

⁴⁵ Yargıtay 12 HD'nin 20.02.1992 tarih ve 7750-1757 sayılı kararı; ERİŞ, 2004, s.25

Çekte lehtarın ad ve soyadının yanında bir yer ismi yazılmış olması da, keşide yerinin yazılmamış olması nedeniyle çekin geçersizliğine yol açmaktadır. ‘... lehtar bölümünde, lehtar isminden sonra “ İstanbul “ sözcüğünün yazılmış olması, çekin bir keşide yerini taşıdığı anlamına gelmez...’⁴⁶

Hesap numarasının altında yazılı yer de, keşide yerini değil, muhatap şubeyi belirten yerdir ve bu sebeple keşide yeri şeklindeki geçerlilik şekil şartı yine gerçekleşmiş sayılmaz.⁴⁷

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu 14.12.1992 tarihli kararında “Çeklerde keşide yerinin hiç bir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilir olması koşulu ile kısaltılmış olması halinde, çekin, sadece keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılmış bulunması sebebiyle, geçersiz sayılmayacağını” belirtmiştir.⁴⁸ Bu karar gereği keşide yerlerinin kısaltılmış halleri hiç bir duraksamaya yer vermeyecek şekilde anlaşılabilirse, keşide yerinin kısaltılmış olarak yazılması çeki geçersiz kılmayacaktır. Böylece Yargıtay, örneğin, “ İst.,” “ Ank.,” “G.antep.” şeklindeki kısaltmaları, “hiç bir duraksamaya yol açmayacak” koşulu ile kısaltılmış olması şartıyla keşide yeri olarak geçerli kabul etmektedir.⁴⁹

Diğer yandan, keşide yerinin matbu çekte basılı olarak yer alması da mümkündür; el yazısı ile yazılması şart değildir.⁵⁰

f) Çeki keşide eden kişinin imzası

TTK 692/4. maddesi uyarınca çeki keşide edenin imzasının çekte yer alması gerekmektedir. Çekin geçerliliği için, çek üzerindeki imzanın bizzat çek hesabının sahibine ya da onun yetkili temsilcisine ait olması gerekmektedir. Diğer yandan Türk Ticaret Kanunu 590. maddesi gereğince çekten dolayı bizzat senedi imzalayan kişinin

⁴⁶ Yargıtay 12 HD’nin 20.04.1995 tarih ve 5694-6151 sayılı kararı; ERİŞ, 2004, s.45

⁴⁷ ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1998, s.1056

⁴⁸ Yargıtay İBGK’nın 14.12.1992 tarih ve 92/1-5 sayılı kararı, YKD, 1993, Sayı.5,s.663

⁴⁹ ERİŞ 2004, s.24,25; POROY ve TEKİNALP, 2001, s.246

⁵⁰ ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1998, s.1056; KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2004, s.84; UYAR, Çekin Geçerlilik Koşulları, s.79

sorumluluğuna gidilecektir. Dolayısıyla çeki imzalayan kişi, çek hesabı kendisinin olmasa bile, çek bedelinin ödenmemesinden dolayı sorumludur.⁵¹

TTK 668/1. maddesi uyarınca keşidecinin imzasının el ile atılmış olması gerekir. El yazısı dışında herhangi bir vasıta ile atılmış bir imzayı ihtiva eden senetlerin çek vasfını kazanması mümkün değildir. Çek üzerinde el yazısıyla atılmış bir imzası bulunmayan bir kişiyi de o çek dolayısıyla sorumlu tutmak mümkün değildir.⁵²

5941 sayılı Çek Kanununun 2. maddesinde yer alan hükümlere uygun olarak çek defterinin her bir yaprağına;

- a) Çek hesabının numarası,
- b) Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı,
- c) Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı,
- ç) Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası,

yazılır.

Tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadı, düzenlenen çek üzerine açıkça yazılır ve Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez. Dolayısıyla 5941 sayılı Çek Kanununda çek üzerinde yazılı olması gerekli olduğu tespit edilen unsurlar 3167 sayılı Kanunun aksine çekin geçerli bir çek olup olmaması yönünden herhangi bir etkiyi haiz olmayacaktır.

⁵¹ Yargıtay 12 HD'nin 18.04.1995 tarih ve 5645-5952 sayılı kararı; ERİŞ, 2004, s. 44; POROY ve TEKİNALP, 2001, s.246; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.552,553

⁵² KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2004, s.90; POROY ve TEKİNALP, 2001, s.246; ERİŞ, 2004, s.27; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s.552

2. Çekin Kanuni Süresinde İbrazı

TTK'nin 707. maddesi gereğince; çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çekin ibraz günü ödenmesi ihtimali 5941 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme gereği artık söz konusu olmayacaktır. Bu sebeple 5491 sayılı Kanunun sistemi 3167 sayılı Kanuna bu noktada çok büyük bir değişiklik getirmiştir. Yani, çek henüz gelmemiş olan ileri bir tarih içeriyorsa ve bu tarihten önce ibraz edilmesine rağmen çekin ödenmemesi halinde gerek özel hukuk gerek ceza hukuku bakımından karşılıksız çek fiili 3167 sayılı Kanunda benimsenen sistemde gerçekleşmiş kabul edilirken; 5941 sayılı Çek Kanununun 9. maddesindeki geçiş hükümlerindeki 1. geçici madde 5. fıkrası gereğince; “31.12.2011 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir” maddesi gereği çekin üzerinde yazılı olan tarihten önce muhatap bankaya ibrazı imkansız bir hale gelmiş bulunmaktadır. Bu nedenle bu tarihe kadar muhatap bankaya ödenmek için ibraz edilen ileri tarihli çekler işleme alınmayacaktır. İşleme alınması halinde muhatap nezdinde hukuki sorumluluk doğabilecektir. 01.01.2012 tarihinden sonra ise 5941 sayılı Kanunun 3. maddesi 8. fıkrası gereğince “Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707. maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz. İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukukî takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi⁵³ ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır.”⁵⁴

İleri tarihli çeklerde keşide tarihinden önce çekin muhataba ibrazı 31.12.2011 tarihine kadar geçersiz sayıldığından tarihinden önce çekin ibraz edilmesi durumunda muhatap karşılığı olsa bile çeki ödemeyecek, muhatabın çeki ödemesi halinde hukuki sorumluluğu – örneğin çekin keşide tarihinden önce hesabın rehini veya haczi halinde

⁵³ İPEK, s.565; AKIN, 1995, s.416,417; EROĞLU, 1989, s.17; OMAĞ, 1992, s.47; OĞUZOĞLU, 1988, s.189; ZEYNELOĞLU, 1976, s.141

⁵⁴ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009; REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s.8

çek bedelini ödememesi gerekirken – doğabilecektir.⁵⁵ Buna karşılık, Çek Kanununun 3/8. maddesinin uygulanmaya başlayacağı 01.01.2012 tarihinden sonra ise; keşide tarihinden önce çekin muhataba ibrazı halinde, çekin hesapta bulunan tam veya kısmi karşılığının ödenmesi gerekecek, bankanın yasal ödeme yükümlülüğü ise çekin keşide tarihinden sonra tekrar ibrazı ve karşılıksız işlemi üzerine doğacaktır.⁵⁶

Yani; 31.12.2011 tarihinden sonra; ileri tarihli çeklerin muhatap bankada işleme alınmasına engel bir hüküm bulunmamakla birlikte, bu tür çekleri düzenleme tarihinden önce ibraz eden hamillerin, çeklerin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması durumunda, bu çekler ile ilgili hukuki takip yapmaları mümkün olamayacaktır.⁵⁷

Çekte ibraz süreleri TTK'nin 708. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre:

- Çek keşide edileceği yerde ödenecekse 10 gün,
- Keşide edildiği yerden başka yerde, fakat aynı ülke içerisinde ödenecekse 1 ay,
- Keşide edildiği ülkeden başka bir yerde fakat aynı kıtada ödenecekse 1 ay,
- Keşide edildiği ülkenin bulunduğu kıtadan başka bir kıtadaki ülkede ödenecekse 3 ay içerisinde, muhataba ibraz edilmelidir.

İbraz süreleri emredici olup, bu sürelerin kısaltılarak veya uzatılarak değiştirilmesi mümkün değildir. İbraz süreleri keşide günü olarak gösterilen tarihin ertesi günü başlar.⁵⁸

Çekin gerçek keşide tarihi ile üzerinde yazılı keşide tarihi farklıysa, çekin üzerinde yazılı tarihe itibar edilecek ve süreler bu tarihe göre hesap edilecektir. Aynı

⁵⁵ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 8; TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009

⁵⁶ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar. 2009,s. 8; TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009

⁵⁷ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 10; TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009

⁵⁸ POROY ve TEKİNALP, 2001, s.247; ERİŞ, 2004, s. 184-187; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s. 602,603

şekilde keşide yeri de çekin fiilen keşide edildiği yer değil ise, keşide yeri olarak çekte gösterilen yer kabul edilecektir.⁵⁹

İbraz sürelerine uyulmamasının sonuçlarıysa şunlardır:

Çek öngörülen ibraz süreleri bittikten sonra ibraz edilmişse, hamil artık protesto çekemeyecektir ve müracaat hakkını yitirecektir. (Müracaat hakkı, hamilin çekin ödenmemesi halinde kendinden önce gelen cirantalara, avalistlere ve keşideciye çek bedeli ve kanunda düzenlenmiş olan diğer meblağları talep etmek için kullanacağı hak olarak tanımlanabilir)⁶⁰ Artık bu ibraz süresi sonunda keşideci için çekten cayabilme imkânı doğacaktır. Keşideci çekin ibraz süresi içinde çekten cayamaz. Bu kural TTK'nin 711. maddesinde hükme bağlanmıştır. Anılan madde uyarınca “çekten cayma ancak ibraz müddeti geçtikten sonra hüküm ifade eder.” Bunun anlamı şudur: keşideci lehdar' a çeki verdikten sonra artık ibraz süresi içerisinde çekten cayamayacak ve çek her türlü tereddütten uzak olarak tedavül ederek ticari hayatta güven ve sürat sağlanmış olacaktır. İbraz müddeti içinde çekten cayma yönündeki irade ancak ve ancak bu müddetlerin bitiminde hüküm ifade edecektir.⁶¹

Çekte zamanaşımı, ibraz süreleri bitiminden itibaren işler (TTK md. 726). İbraz ile alacak muaccel olur ve karşılık varsa derhal ödenmesi gerekir. (TTK md.707, ÇK md.4) TTK'nin 720. maddesi gereğince ibraza rağmen ödenmeme durumunda hamil, durumu tespit ettirdikten sonra başvuru hakkını kullanabilir. TTK'nin 705. maddesi hükmü gereğince emre yazılı çek ancak ibraz süresi içinde ciro edilebilir. Çek ibraz süreleri dolduktan sonra ancak alacağın temlik hükmüne göre devredilebilecektir. Ve son olarak ibraz süreleri dolan çek sadece adi havale hükmünde olacaktır.⁶²

⁵⁹ POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 247; ERİŞ, 2004, s. 186; DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s. 604

⁶⁰ POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 248

⁶¹ POROY ve TEKİNALP, 2001, s.266 ; İNAN, 1981, s. 51

⁶² POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 247

3. Karşılıksızlık

TTK 695. maddesi uyarınca karşılıksızlığın, üzerine çek keşide edilen hesapta çekin ibrazı anında çek bedelini ödemeye yetecek oranda bir nakit ya da kredinin bulunmaması halinde gündeme geleceği söylenebilir.⁶³ Hangi biçimde ve saikle olursa olsun çek bedelinin muhatap tarafından ödendiği tüm olasılıklarda hamil açısından karşılıksız çek keşidesinden söz edilemez.⁶⁴

Çekin karşılıksız olduğunun tespiti ile ilgili olarak, Çek Kanunu 3/2. maddesi “karşılıksızdır” işleminin, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılacağını düzenlemiştir. Örneğin 2.000 TL bedelli karşılıksız bir çekte; bankanın ödemekle yükümlü olduğu 600 TL düşüldükten sonra kalan 1.400 TL veya 2.000 TL'nin 1.200 TL karşılığı varsa; kalan miktardan 600 TL düşüldükten sonra kalan 200 TL karşılığın bulunmadığı banka tarafından çekin arkasına yazılacaktır.

Süresinde muhatap bankaya ibraz edilen bir çekin karşılıksız çıkması halinde hamilinin bankaya karşı yasadan doğan azami 600 TL ye kadar bir alacak hakkı bulunmaktadır. Bu banka ile hesap sahibi arasında çekle işleyen hesap açılırken akdedilen ve dönülemeyen bir kredi sözleşmesi hükmündedir. Hamilin talebi üzerine banka, yasal yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır.⁶⁵

Diğer taraftan ödemedi kaçınılan her durumda bir çek, karşılıksız çek olarak nitelendirilemez. Bazı durumlarda ödemedi kaçınmak, muhatap açısından bir zorunluluk olabilir. Nitekim karşılığı bulunsa bile zorunlu unsurları içermediği için hukuken geçerli olmayan bir çeki muhatap banka ödemekten kaçınmak zorundadır. Aynı şekilde ödeme için ibrazın emre yazılı çeklerde meşru hamil veya nama yazılı çeklerde gerçek hak sahibi tarafından yapılmadığı durumlarda muhatap ödeme yapmayacaktır. Bu durumlarda teknik anlamda karşılıksız çekten söz edilemez.⁶⁶

⁶³ KENDİGELEN, Çek Hukuku 2006, s.256,257; ÖZTAN, Kıymetli Evrak Hukuku, 1997, s. 1276

⁶⁴ KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2006, s.257

⁶⁵ DOMANIÇ, Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV, 1990, s. 606

⁶⁶ KENDİGELEN, Çek Hukuku, 2006, s.258

Yani bir çek; hamilin çeki ibraz etmesine rağmen banka tarafından ödeme yapılmayan her durumda karşılıksız çıkmıştır denilemez.⁶⁷ En basit ifadesiyle, diğer tüm şartları tamam olan ve hesapta yeterli karşılığı bulunsaydı ödenebilecek olan bir çekin ödenmemesi halinde karşılıksız çek ortaya çıkmış demektir.⁶⁸

Çekin kısmen ya da tamamen karşılığı bulunmasa veya çek anlaşması olmasa bile banka çeki ödeyebilir. Bu halde banka, kendi müşterisi durumundaki keşidecinin zımni kredi talebini kabul etmek suretiyle hesabı karşılıksız olmaktan çıkarmış demektir.⁶⁹ Bu durumda keşide şartları noksan olmasına rağmen, hamil bakımından önemli olanın çekin ödenmesi olduğu için karşılıksız çekten bahsedilemez.⁷⁰ Keşidecinin muhatap banka nezdinde birden çok hesabının olduğu ve keşidecinin bu hesaplar arasında tek yönlü ya da iki yönlü aktarmaya izin verdiği hallerde çek bedelinin hangi hesaptan ödendiğinin önemi yoktur.⁷¹ Dolayısıyla muhatap banka virman yoluyla çek bedelini ödeyebilir. Bu durumda da, karşılıksızlıktan söz edilemez.⁷² Çekin kısmi olarak ödenmesi halinde de bir karşılıksızlık söz konusudur.

Çekin kanuni ibraz süresi içerisinde ibrazına rağmen muhatap nezdinde karşılığı yoksa çek karşılıksızdır, muhatap banka ibraz süreleri geçirildikten sonra kendisine ibraz olunan ve keşidecisi ile geçerli bir çek anlaşması mevcut bulunan bir çeki, keşidecisi caymamışsa genel teamül ödeme yönünde olsa bile, yine de ödeyip ödememe konusunda takdir hakkına sahiptir (TTK md. 711/2). Keşidecinin TTK'nin 711/1. maddesine göre çekten caymasına rağmen, muhatap banka hamile ödeme yapacak olursa, keşideciye karşı sorumlu olur. İbraz süresi geçirildikten sonra muhatap banka tarafından çek üzerine "karşılıksızdır" kaydının yazılmasına rağmen, çek karşılıksız çek hükmünde değildir.⁷³

⁶⁷ BATTAL, 2005, s. 156

⁶⁸ BATTAL, 2005, s. 157; OMAĞ, 1992, s. 47; POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 251,252

⁶⁹ BATTAL, 2005, s. 157 ; POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 252

⁷⁰ DOMANIÇ, Karşılıksız Çek, 1983, s.99

⁷¹ BATTAL, 2005 s. 155; OMAĞ, 1992, s.49,50; İNAN, 1981, s.106

⁷² BATTAL, 2005, s. 155; OMAĞ, 1992, s.49,50; İNAN, 1981, s.106; OMAĞ, 1992, s. 49,50; İNAN, 1981, s. 106

⁷³ GARANTİ EĞİTİM MERKEZİ, 2005 s. 10

4. Ödenmeme

Muhatap banka kanuni ibraz süresi içinde ibraz edilen ve karşılığı olan çekleri ödemekle yükümlüdür. Kanuni ibraz süresi sonrasında, keşidecisi caymamışsa genel teamül ödeme yönünde olsa bile, yine de ödeyip ödememe konusunda takdir hakkına sahip olduğuna yukarıda değinmiştik.

Muhatap banka, çekten hukuken geçerli bir şekilde cayılmışsa karşılığı bulunsa da ödemekten imtina edecektir ancak bu ödememenin sebebi karşılıksızlık değil çekten cayılmış olmasıdır. TTK'nin 711/1. maddesi; “çekten cayma ancak ibraz müddeti geçtikten sonra hüküm ifade eder” şeklindedir.

Çekten cayma hukuken muhataba verilmiş bulunan ödeme yetkisinin belli bir çek açısından geri alınması anlamını taşımaktadır.⁷⁴ Çekten cayabilmek için; çek şekil şartlarını taşıyan geçerli bir çek olmalı, kanuni ibraz süresi geçmiş olmalı, kanuni ibraz süresi içinde çek muhataba ibraz edilmemiş olmalı ayrıca çekten cayıldığı muhataba bir beyanla ulaştırılmış olmalıdır.⁷⁵

İbraz süresinin geçmesinden sonra muhatap, keşidecinin çekten cayma talimatı uyarınca çek bedelini istese de ödeyemeyecektir. Bankanın çek bedelini ödemesi halinde banka, keşideciye karşı sorumlu olduğu gibi ödediği çek bedelini de keşideciden talep etmesi ve bu bedelinin çek hesabından düşmesi söz konusu olamayacaktır.⁷⁶

Çekin ödenmemesi kısmen de gerçekleşebilir. Çek hesabında kısmi karşılığın bulunması ve hamilin bu kısmi karşılığı ve banka sorumluluk tutarını kabul etmesi üzerine, kısmi ödeme yapan muhatap çek aslını muhafaza için alacak, çekin kaşeli bir suretini de hamile teslim edecektir. Çek hesabında hiç karşılığın bulunmaması ve hamilin banka sorumluluk tutarını kabul etmesi halinde ise çekin karşılıksızlığı yazılarak çek hamile iade edilecektir.

⁷⁴ NARBAY, 1996, s. 38

⁷⁵ POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 267,268

⁷⁶ NARBAY, 1996, s. 66

Karşılıksız çek keşidesinin meydana gelebilmesi için karşılıksız çekin muhatap banka tarafından ödenmemesi gerekir. Muhatap banka değişik saiklerle karşılığı yeterli ya da hiç bulunmayan bir çeki ibraz eden hamile ödeyebilmektedir. Bu hallerde karşılıksız çek keşidesinin meydana geldiği ileri sürülemeyecektir. Bankanın karşılığı bulunmayan bir çeki ödemesinin gerekçeleri aşağıdaki gibidir;⁷⁷

- Ödeme, Çek Kanunu'nun 3. maddesi 3. fıkrası gereğince muhatap bankaya yüklenen ödeme mecburiyeti dolayısıyla yapılmış olabilir.
- Ödeme, keşidecinin hesabında yeterli para bulunduğu zannıyla yapılmış olabilir.
- Ödeme, Borçlar Kanunu'nun 413/1. maddesi uyarınca, vekâletsiz iş görme esasları dâhilinde yapılmış olabilir.
- Ödeme, bankanın keşideci lehine kredi açması suretiyle yapılmış olabilir.
- Muhatap ile keşideci arasında kredi anlaşması olmasa bile, bankanın sırf müşterisini karşılıksız çek çekmenin sonuçlarından kurtarmak amacıyla çek bedelini ödemesi mümkündür.
- Ödeme havale ilişkisi içinde yapılabilir.
- Ödeme virman suretiyle gerçekleştirilebilir.

Karşılığı olmayan bir çekin buna rağmen muhatap banka tarafından ödenmesi geçerli bir ödemenin hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır. Bir diğer ifadeyle, bu durumda keşideci açısından karşılıksız çek keşidesi söz konusu olmaz ve keşideci hakkında karşılıksız çeki ilişkin hukuki ve cezai yaptırımlar uygulanamaz.⁷⁸

5. Ödenmemenin tespiti

Ödenmemenin tespiti çekin bankalara ve takas odalarına ibrazı ile yapılabildiği gibi, hamil noter aracılığı ile protesto düzenleyerek çekin ödenmediğinin tespitini yapabilir.

⁷⁷ ÖZTAN, 2006, s. 294,295

⁷⁸ ÖZTAN, 2006, s. 294,295

a) Bankalara çekin ibrazı ile yapılacak karşılıksız çek işlemleri;

Çek ibrazında karşılığının tamamen bulunmaması veya çek hamili tarafından kısmi ödemenin kabul edilmemesi halinde, ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin arkasına yazılır.⁷⁹ Bu suretle ödenemeyen çekin karşılıksız olduğu muhatap banka tarafından üzerine yazılmış olmalıdır. Eğer banka, çek üzerine karşılıksızdır şerhini yazmaz ise, çek, Çek Kanunu madde 3/2 anlamında karşılıksız çek olmayacak ve cezai yaptırımlar uygulanamayacaktır. Karşılıksızdır şerhinin banka tarafından değil de hamil, keşideci hatta noter tarafından yazılmış olması da bu sonucu değiştirmeyecektir.⁸⁰

TTK'nin 720. Maddesine göre;

“Vaktinde ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödenmeden imtina keyfiyeti:

1. Resmi bir vesika ile (Protesto);
 2. Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla; (Karşılıksızdır şerhi)
 3. Bir takas odasının, çek vaktinde teslim edildiği halde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanı ile;
- sabit bulunduğu takdirde hâmil; cirantalar, keşideci ve diğer çek borçlularına karşı müracaat haklarını kullanabilir.”

Bu maddeye göre süresinde ibraz olunan çekin ödenmemiş olduğu, protesto ve takas odasının beyanının yanında muhatap (banka) tarafından ibraz günü belirtilmek suretiyle, çekin arka yüzüne yazılmış tarihli bir beyan ile de tespit edilebilecektir.

5941 sayılı Çek Kanununun 3. maddesi 4. fıkrası gereğince de;

“Hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu

⁷⁹ GARANTI EĞİTİM MERKEZİ, 2005, s.16

⁸⁰ POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 289

kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz.”

Buna göre, karşılıksızdır işlemi,

- Çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadının yazılması ve imzasının alınması;
- İbraz eden hamilin tüzel kişi olması durumunda tüzel kişi hamil adına ibraz eden gerçek kişinin söz konusu tüzel kişinin temsilcisi veya vekili olduğu hususunun belirtilmesi, adının yazılması ve imzasının alınması;
- Banka yetkilisi tarafından imzalanması ve
- Banka tarafından ödenen bir miktar varsa (kısmi karşılık veya banka sorumluluk tutarı) ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutarın açıkça yazılması

sureti ile yapılacaktır.

5941 Sayılı Çek Kanununun benimsediği sisteme göre, hamilin kanunda belirtildiği şekilde çekin arka yüzünü imzalamaktan kaçınması halinde, karşılıksızdır işlemi gerçekleştirilmeyecektir.

b) Takas odalarına ibrazı ile yapılacak karşılıksız çek işlemleri;

Çeklerin muhatap bankaya ibrazının yanı sıra TTK 710. maddesine göre; “Çekin bir takas odasına ibrazı, ödeme için ibraz yerine geçer” hükmündedir.

Çekin hamil tarafından ibrazı, muhatap bankanın çekle işleyen hesabının bulunduğu şubesine yapılması gerekir.⁸¹ Ayrıca çekin aynı muhatabın başka şubesine ya da takasa odasına sunulması ödenme için ibraz yerine geçer.⁸² Hamil çeki mutlaka çekin üzerinde yazan şubeye ibraz etmek zorunda değildir. Aynı zamanda aynı bankanın farklı bir şubesine ibraz edebileceği gibi Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası bünyesinde kurulmuş takasa odasına ibraz etmesi de mümkündür. Takas odası, çekin muhataba ibraz edileceği kuralının tek istisnasıdır.⁸³

Yani çekin, bir takas odasına ibrazı da muhataba ibraz gibi değerlendirmektedir. Çeklerin takas odasına ibrazları halinde muhataba ibraz edilmiş gibi ödeme için ibraz edildiği kabul edilebilecektir. TTK'nin 720. maddesi 2. ve 3. fıkrasındaki hükümleri gereğince de takas odasının çeki konulan kaydın protesto yerini alacağı düzenlenmiştir.

5941 sayılı kanunun 8. Maddesinde hesaben ödeme başlığında takas odalarına çeklerin ibrazı ve bunun sonuçları ayrıca düzenlenmiştir. Buna göre;

“Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz sistemi kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye yetkilidir. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, bu yetkiyi uygun göreceği başka bir kuruluş aracılığıyla da kullanabilir.

Hesaben ödeme sisteminin kuruluş ve işleyişi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının çıkarılacak ve Resmî Gazete’de yayımlanacak bir yönetmelikle düzenlenir.

Yönetmelikte belirtilen esaslar çerçevesinde çeklerin fizikî olarak ibraz edilmeksizin sadece çek bilgileri üzerinden bankalararası takas odaları aracılığı ile elektronik ortamda muhatap bankaya gönderilerek işlem görmesi, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 710. maddesine göre takas odasına ibraz hükmündedir.

⁸¹ ÖZTAN, 1997, s. 1153

⁸² REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.92; ÖZTAN, 1997, s. 1153; KINACIOĞLU, 1999 s. 283; POROY ve TEKİNALP, 2001, s.280; GÖLE, 1989,s. 139

⁸³ ÖZTAN, 1997, s. 1161; ERİŞ, 2004, s. 117; BAŞBUĞOĞLU, 1988, s. 948

Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 3. maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen sorumluluk miktarı dâhil, kısmî ödeme yapılmaz. Bu durum, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi hâlinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmî karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine on beş gün süreyle bloke edilir.”

c) Resmi Vesika (protesto) ödememe hususunun tespiti

Çeklerin protesto işlemine uygulamada rastlanılmasa da TTK'nin protestoya ait 627-629 ve 631-633 hükümleri çeklere de uygulanır. TTK'nin 721. maddesi⁸⁴ çekin muhatap tarafından ödenmemesi halinde hamile bu işleme başvurma imkânı tanımıştır. Hamil noter aracılığı ile çeki notere tevdi suretiyle bir protesto düzenlenmesini isteyebilir.⁸⁵ Protesto muhatap banka ya da muhatap banka genel müdürlüğüne gönderilmelidir. Ancak keşideciye de bilgi için duyurulmalıdır.⁸⁶

Çekin protesto işlemi ibraz süresi içinde yapılmalıdır. Eğer çekin ibrazı, ibraz süresinin sonunda yapılırsa protesto işlemi bir sonraki iş gününe kadar yapılabilir.⁸⁷

E. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİNİN HUKUKİ SONUÇLARI

Karşılıksız çek keşidesinin hukuki sonuçlarını muhatap banka, hamil ve keşide açısından 3 bölüm halinde inceleyeceğiz.

⁸⁴ Madde 721; Protesto veya muadil olan tespit, ibraz müddetinin geçmesinden önce yapılmalıdır. İbraz keyfiyeti müddetin son gününe vuku bulursa protesto veya buna muadil tespit, müteakip iş gününde de yapılabilir.

⁸⁵ POROY ve TEKİNALP, 2001, s. 270; ERİŞ, 2004, s. 255; KALPSÜZ, Hukuki Yönden Çek, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, 1974, s. 124

⁸⁶ ERİŞ, 2004, s. 255

⁸⁷ ERİŞ, 2004, s. 255

1. Muhatap Banka Açısından

5941 sayılı kanunun 4. maddesi uyarınca, bankalara aşağıda sayılan bildirimleri yapma yükümlülüğü öngörülmüştür;

(1) Hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bu bilgiler ile bu kişilere yapılan ödemelerin tutarları ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgiler, ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla, Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortamda bildirilir. Bildirim dönemleri ve süreleri Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşleri alınarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenir.

(2) Tacir tüzel kişi veya onun faaliyetleri ile ilişkilendirilmek kaydıyla, tüzel kişinin gerçek kişi ortakları, ortakların ilgili bulunduğu veya tüzel kişinin veya ortaklarının etkisi altında bulundurduğu gerçek kişiler ile tüzel kişinin yönetim organında görev alan veya temsilcisi sıfatını taşıyan gerçek kişiler adına açılmış olan çek hesapları, tacir tüzel kişiye ait kabul edilir. Söz konusu ilişkinin varlığına yönelik emarelerin bulunması hâlinde, hesabın bulunduğu banka şubesi durumu Gelir İdaresi Başkanlığına bildirir. (Bu düzenleme ile bankalara hem bildirim hem de kontrol etme yükümlülüğü getirilmektedir.)

(3) Bankalar, hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlendiğini tespit etmeleri hâlinde, mevcut delilleriyle birlikte durumu, tespit tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde Cumhuriyet başsavcılığına ve Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmekle yükümlüdür.

Çek Kanununun 5. ve 6. maddeleri kapsamında verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı ile bu yasağın kaldırılmasına ilişkin kararlara ait bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim

Sistemi (UYAP) aracılığıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İdare Merkezine elektronik ortamda haftalık olarak bildirilir.

5941 sayılı Çek Kanununda çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde, muhatap banka bakımından bildirim yükümlülüğü düzenlenmiştir. Buna göre, muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, ibraz tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına bildirmekle yükümlüdür. Bu bildirimden sonra çek tutarının hamile veya hamile ödenmek üzere muhatap bankaya ödenmesi halinde de, muhatap banka durumu ödeme tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına bildirmekle yükümlü olacaktır. Çek bedelinin hamile ödenmesi halinde bu sürenin işleyebilmesi için, bankanın hamile yapılan ödemeyi öğrenmiş olması gerekir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası da bu bildirimleri en geç onbeş gün içinde bankalara duyurur. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından, bu duyurunun diğer mali kurumlara yapılmasına ilişkin esas ve usuller Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun görüşü alınarak belirlenir.⁸⁸

2. Hamil Açısından

Karşılıksız çek keşide edilmesi durumunda hamil TTK'nin 722. maddesine göre; müracaat yolu ile;

1. Çekin ödenmemiş olan bedelini;
 2. İbraz gününden itibaren yüzde on faizini;
 3. Protestonun veya buna muadil olan tespit ve gönderilen ihbarnamelerin masrafları ile diğer masrafları;
 4. Çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini;
- isteyebilir.

TTK'nin 722. maddesinde, temerrüt faizi oranı yüzde on olarak belirtilmiş olmasına rağmen, 3095 sayılı “Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun”

⁸⁸ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 10

karşısında bu oranın uygulanması mümkün değildir.⁸⁹ Şöyle ki, 1984 tarihli ve 3095 Faiz Kanunu'nun 5/2. maddesi uyarınca, bu Kanunun yürürlüğe girmesi ile Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nun kanuni faiz ve temerrüt faizi oranlarını belirleyen hükümlerinin uygulanmayacağı açıkça öngörülmüştür. Bu açık hüküm karşısında, TTK'nin 722. maddesindeki yüzde on ile ilgili düzenlemenin kambiyo senetlerine mahsus özel bir hüküm olduğu gerekçesiyle geçerliliğini koruyacağı düşünülemez.⁹⁰ Sonuç olarak, TTK'nin 722. maddesinde yer alan gecikme faizinin hesaplanmasında 3095 sayılı Faiz Kanunu uygulanacaktır.⁹¹ Zaten; yürürlükteki Çek Kanunumuza göre de; hamil karşılıksız kalan çek bedelini, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faiz ile birlikte isteyebilecektir.

TBMM Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda belirtildiği üzere de; “burada söz konusu olan faiz, 4/12/1984 tarihli ve 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt faizine İlişkin Kanuna Göre ticari işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak olan faizdir.”

Hamil TTK'nin 722. maddesinde belirtilen hususlar yanında, TTK'nin 695/3. maddesi uyarınca⁹² çekin karşılıksız kalan kısmının %5'i oranındaki bir tutarın ödenmesini talep edebilir. Hamilin bu talebi uygulamada “çek tazminatı” olarak isimlendirilmektedir.⁹³ Hamil, %5 oranındaki bu tutarı sadece keşideciden talep edebilir. Maddede belirtildiği üzere bu yaptırımın sadece keşideciyi bağladığı açıkça anlaşılmaktadır. Hamilin keşideci dışındaki diğer müracaat borçlularına başvurması halinde bu kişilerin TTK'nin 695/3. maddesi kapsamında bir ödeme yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Aynı şekilde keşidecinin de hamil dışındaki bir müracaat borçlusuna bu tazminatı ödeme yükümlülüğü yoktur.⁹⁴ Bu tazminatın talep edilebilmesi için çekin ödenmemiş olması yeterlidir. Ayrıca keşidecinin bir kusurunun

⁸⁹ GÖLE, 1989, s. 179,180

⁹⁰ GÖLE, 1989, s. 180

⁹¹ MUGAMİNİYA, s. 777

⁹² TTK' nu 695/3; “Gösterilen paraya mukabil muhatap nezdinde karşılığı bulunmadan bir çek keşide eden kimse; çekin kapatılmayan miktarının yüzde beşini ödemekle mükellef olduktan başka hâmilin bu yüzden uğradığı zararı tazmine mecburdur.”

⁹³ KENDİGELEN, 2006, s. 278

⁹⁴ GÖLE, 1989, s. 191

bulunması ya da hamilin bir zarara uğramış olması bu ödemenin tazminat adıyla talep edilmesine rağmen aranmaz.⁹⁵ Keşideci, bir cezai şart niteliği taşıyan bu tutarı, hamilin bir zararı olsun veya olmasın ödemekle mükelleftir.⁹⁶ Bu tutar, hamilin uğradığı zararların karşılığı olmaması sebebiyle, hamilin ayrıca zarara uğraması durumunda bunun karşılığı olarak keşidecinin ödemek zorunda olduğu tutardan mahsup edilmesi de mümkün değildir.⁹⁷

TTK'nin 695/3. maddesi ile keşideci, çek tazminatına ek olarak çekin ödenmemesi nedeniyle hamilin uğradığı ve TTK'nin 722. maddesi uyarınca isteyebileceği temerrüt faizi ile karşılanamayan zararları da tazmin etmekle yükümlü tutulmuştur.⁹⁸ Bu durumda keşidecinin çekin ödenmemesine yönelik bir kusurunun bulunması şart değildir; ancak hamil açısından temerrüt faizini aşan bir zararının olduğu ve bu zarar ile karşılıksız çek keşidesi arasında uygun illiyet bağının bulunduğu ispatı zorunludur.⁹⁹

3. Keşideci Açısından

Karşılıksız çek keşide etmenin keşideci açısından hukuki sonuçlarını keşideciye verilen cezai sorumluluklar, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek defterlerini geri verme mükellefiyeti ve hapis cezası olarak 4 bölümde inceleyebiliriz.

a) Cezai Sorumluluk;

Yürürlükteki Çek Kanunumuzun 5/1 maddesine göre;

“Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak karşılıksızdır işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adlî para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adlî para cezası, çek bedelinin

⁹⁵ KENDİGELEN, 2006, s. 278

⁹⁶ KARAYALÇIN, 1970, s. 282; REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 1998, s.295

⁹⁷ KENDİGELEN, 2006, s. 278

⁹⁸ KENDİGELEN, 2006, s. 280

⁹⁹ KENDİGELEN, 2006, s. 280; KARAKAYA, 1986, s. 54

karşılıksız kalan miktarından az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder.”¹⁰⁰

Kanunda binbeşyüz güne kadar adli para cezası kabul edilmiş, her çek yaprağı için, en az asgari miktar kadar olmak üzere karşılıksız kalan miktara karşılık adli para cezası öngörülmüştür.

Adli para cezası tam gün sayısının 1 gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından devlet hazinesine ödenmesinden ibarettir (TCK md. 52/1). En az 20 en fazla 100 TL olan 1 gün karşılığı adli para cezasının miktarı kişinin ekonomik ve şahsi halleri göz önünde bulundurularak takdir edilir (TCK md. 51/2). Adli para ödenmemesi halinde hapis cezası uygulanacak ancak 3 yılı geçemeyecek, hükümlü hapis yattığı günlerin dışındaki günlere karşılık gelen parayı öderse hapisten çıkacaktır (Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun md. 106/7-8).¹⁰¹

Kişinin cezalandırılması için çekin tamamen veya kısmen karşılıksız olması gerekir. Çekin karşılığının bulunmasına rağmen çek hesabının rehinli olması, haciz veya tedbir gibi nedenlerle çek ödenemiyorsa, çek hesabı sahibinin cezalandırılması mümkün değildir. Buna karşılık, çek karşılığı olsa da ödenmemiş olduğundan çek hamili hukuki takip yapabilecektir.¹⁰²

Çek Kanunu 5/2. maddesine göre, çek karşılığını ilgili banka hesabında buldurmakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde, bu tüzel kişinin malî işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim

¹⁰⁰ Yasanın 5. Maddesiyle ilgili olarak; 8.5.2009 tarihli TBMM Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda belirtildiği üzere de; “Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, ileri tarihli çek, üzerine yazılı düzenleme tarihi gelmeden önce de tahsil amacıyla bankaya ibraz edilebilir. Bu tarihten önce ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde, çekle ilgili olarak bu Tasarı hükümlerine göre karşılıksızdır işlemi yapılacaktır. Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan bu çekle ilgili olarak ibraz eden hamil Türk Ticaret Kanununun verdiği yetkileri kullanabilir. Ancak, bu tarihten önce ibraz edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması, ceza sorumluluğunu gerektirmemektedir.”

¹⁰¹ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s.11,12

¹⁰² REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s.11,12

organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlüdür.

Çek Kanunu 5/3. maddesine göre, çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezaî sorumluluk çek hesabı sahibine aittir.¹⁰³

Çek Kanunu 5/2. maddesine göre kendilerine çek hesabı açılan gerçek ve tüzel kişi çek karşılığını en geç çekin keşide tarihinde ilgili çek hesabında bulundurmak zorundadır. Bu karşılıklar en az kanuni ibraz süresi içerisinde de hesapta kalacaktır. Kanunda çek hesabı sahibi gerçek kişiler sadece kendileri çek keşide edebileceklerinden; vekil veya mümessil aracılığı ile çek keşide edilemeyeceğinden, keşide tarihinde hesapta karşılık bulunmaz ise, çeki bizzat keşide eden gerçek kişi hakkında şikâyet üzerine adli para cezası verilecektir. Hesap sahibi gerçek kişi adına vekilinin çek keşide etmesi halinde ise, çek geçerli olsa da olmasa da keşide eden vekilin cezai sorumluluğu bulunmayacaktır.¹⁰⁴

Çek hesabının bir tüzel kişi adına açılması halinde ise; karşılıksız çek keşidesinden kural olarak tüzel kişi adına çek keşide eden yetkililer değil; fakat tüzel kişi adına keşide tarihinde çeklerin karşılığını hesapta bulundurma ile yükümlü olanlar cezai sorumluluk taşıyacaklardır. Çek Kanunu 5/2. maddesine göre, çek hesabı sahibinin bir tüzel kişi olması halinde, bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir görevlendirme yapılmamış ise yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler çeklerin keşide tarihlerinde çek karşılıklarını bankadaki çek hesabında bulunduracaklar, aksi takdirde cezai sorumluluk altına gireceklerdir.¹⁰⁵

¹⁰³ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 11,12

¹⁰⁴ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar 2009, s.12

¹⁰⁵ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar 2009, s.13

b) ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı

Karşılıksız ek keşide eden keşideci hakkında adli para cezasından hariç ayrıca, ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı verilir. ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı kanununun 5/4. maddesinde açıkça belirtilmiştir.

Buna göre;

“Karşılıksız ek düzenleyen, adına karşılıksız ek düzenlenen ve ileri düzenleme tarihli ek üzerinde yazılı tarihe göre kanunî ibraz süresi içinde ibrazında, karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmayan gerçek ve tüzel kişi hakkında, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde resen mahkeme tarafından, karşılıksız çıkan her bir ekle ilgili olarak, ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı kararı verilir.”

Konuyla ilgili olarak; T.B.M.M. ek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda belirtildiği üzere de;

“Hakkında gerek koruma tedbiri olarak gerek güvenlik tedbiri olarak ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı kararı verilecek kişiler, ceza yaptırımı uygulanacak kişilere nazaran geniş tutulmuştur. Bu itibarla, örneğin şirket adına ileri tarihli ek düzenleyen müdür hakkında, ek üzerinde yazılı düzenleme tarihi itibarıyla şirketle ilişkisi kalmaması halinde, adli para cezasına hkmedilmemekle birlikte, gerek koruma gerekse güvenlik tedbiri olarak ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı kararı verilebilecektir.

Koruma tedbiri olarak ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı kararı, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının talebi üzerine, sulh ceza hâkimi tarafından verilir. Kovuşturma evresinde ise, mahkeme talep üzerine veya re’sen koruma tedbiri olarak ek düzenleme ve ek hesabı açma yasağı kararı verebilecektir.

Koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Mahkemesi Kanunu Hükümlerine göre itiraz kanun yoluna başvurabileceği kuşkusuzdur.

Güvenlik tedbiri gibi, koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı, karşılıksız çıkan her bir çekle ilgili olarak ayrı ayrı verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararında, bu kararın hangi çekle ilgili olarak verildiği açık bir şekilde gösterilir.”

c) Çek defterlerini geri verme mükellefiyeti

Karşılıksız çek keşide eden keşideci hakkında, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı verildikten sonra kişi elindeki tüm çek yapraklarını iade etmekle yükümlüdür. Çek Kanununun 5/6. ve 5/7. maddesindeki hükümleri gereğince;

“Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Bu kişi adına yeni bir çek hesabı açılamaz.”

“Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde, düzenlemiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste hâlinde vermekle yükümlüdür.”

Konuyla ilgili olarak, T.B.M.M. Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda belirtildiği üzere ;

“Hakkında gerek koruma tedbiri olarak gerek güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Bu kişi adına yeni çek

hesabı açılmaz. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karşı kanun yoluna başvurulmuş olması, bu yükümlülüğü ortadan kaldırmaz.”

“Hakkında gerek koruma tedbiri olarak gerek güvenlik tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, kararın kendisine tebliği tarihinden itibaren on gün içinde, düzenlemiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle, muhatap bankaya liste halinde vermekle yükümlüdür. Keza, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına karşı kanun yoluna başvurulmuş olması, bu yükümlülüğü ortadan kaldırmaz.”

d) Hapis cezası

Çek kanununun 7/6. maddesine göre;

“Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, buna rağmen çek düzenlerse, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Hakkında çek yasağı bulunan kişi çek düzenlerse, bu fiilin daha ağır cezayı gerektiren bir suç oluşturmaması halinde, bir yıl ile üç yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılır.

T.B.M.M. Çek kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda madde 7/6 ile ilgili belirtildiği üzere;

“Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Buna rağmen kişinin elindeki çek yapraklarını ilgili bankalara iade etmeyerek çek düzenlemeye devam etmesi, maddenin altıncı fıkrasında, müstakil bir suç olarak tanımlanmıştır. Ancak, bu fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç, örneğin dolandırıcılık suçu, oluşturmadığı takdirde, bu suçtan dolayı cezaya hükmolunacaktır.”

II. ÇEK HUKUKU MEVZUATINDA KARŞILIKSIZ ÇEK İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER VE BU DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. 3167 SAYILI KANUN'DAN ÖNCEKİ DÖNEMDE KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİ'NİN TABİ OLDUĞU MEVZUAT

Genel özellikleri itibariyle hukuki yönden havale, iktisadi açıdan ödeme aracı niteliğinde olan çek esas olarak; 01.01.1957 yılında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanununun 692-735. maddeleri arasında düzenlenmiştir. TTK 730. maddesinde atıf yapılan poliçe ile ilgili maddeler çekler hakkında da uygulanmaktadır.¹⁰⁶

Kambiyo senetlerinden poliçe ve bononun vadesinde ödenmemesi suç oluşturmaz iken, bankada keşidecinin hesabı üzerinde tasarruf edebilme yetkisi olan parayı temsil eden çekin, muhatap bankaya ibrazı sırasında karşılıksız çıkması suç oluşturmaktadır.¹⁰⁷

3167 sayılı Çek Kanun'un kabulünden önce, Türk Hukukunda karşılıksız çek keşide etme eylemi özel bir suç tipi olarak kabul edilmemekteydi. Karşılıksız çek keşide edenlerin bağımsız olarak cezalandırılması için 1926 yılında Türk Ticaret Kanunumuzun 610. maddesine bir fıkra ilave edilmesi teklif edilmiş olsa da bu teklif kabul edilmemişti.¹⁰⁸ Nitekim gerek 1926 tarihli Türk Ticaret Kanununda gerekse 1956 tarihli Türk Ticaret Kanununda karşılıksız çek keşidesine ilişkin herhangi bir cezai müeyyide öngörülmemesi nedeniyle, 3167 sayılı Kanun yürürlüğe girinceye kadar karşılıksız çek keşidesi fiilleri 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 503. maddesi kapsamında "dolandırıcılık suçu" olarak değerlendirilmiştir. Bu uygulamanın sebebi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 07.01.1929 gün ve 471 sayılı yorum kararıdır. Bu yorum kararında karşılıksız çek keşide etme fiiline şartları bulunması halinde

¹⁰⁶ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.1

¹⁰⁷ ERMAN, 1981, s. 123

¹⁰⁸ DONAY, Son Değişiklerle Çek, 1990, s. 99

dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulanabileceği kabul edilmişti.¹⁰⁹ Yani bu dönemde karşılıksız çekler T.B.M.M.'nin yorumuyla dolandırıcılık olarak nitelendirilmiş ve TCK'nin ilgili hükümlerine göre cezalandırılmıştır.¹¹⁰

Dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin karşılıksız çek keşide etme fiiline uygulanabilmesi için, dolandırıcılık suçunun kanuni unsurlarının hepsinin bulunması şartı aranıyordu.¹¹¹

Bir başka ifadeyle, tek başına karşılıksız çek keşidesi dolandırıcılık suçunu oluşturmuyordu. Karşılığı olmadığı halde hile, sania, kötü niyet, kayıtsızlık ve ihmal ile çek keşide edenler taşıyanı zarara sokmak suretiyle dolandırıcılık cürümünü işlemiş oluyorlardı.¹¹²

Karşılıksız çek keşidesinden dolayı dolandırıcılık hükümleri gereğince ceza verilebilmesi için;¹¹³

- a) Sanıkta kastın bulunması, yani çek keşide edenin bankaya ibrazda çekin ödenmeyeceği iradesini taşıması zorunluydu,
- b) Sanığın kendi lehine başkasının aleyhine bir menfaat temin etmesi gerekliydi.

Bu anlamda sanığın haksız çıkar elde etmiş olması ve haksız çıkara yönelik özel kastı bulunması gerekirdi.

c) Karşılıksız çek keşidesinde bir kimsenin hulus ve saffetinden istifade ederek onu kandırarak nitelikte hile ve sania olmalı idi.

d) Dolandırıcılığın nevi olan karşılıksız çek keşide edilmesinde hamillerin hulus ve saffetinden yararlanmak gerekmek de idi.

¹⁰⁹ DOMANIÇ, 1983, s. 67-72

¹¹⁰ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.13,14

¹¹¹ DOMANIÇ, Karşılıksız Çek, 1983, s.67-72

¹¹² NUHOĞLU, 2004, s. 253

¹¹³ DONAY, Son Değişiklerle Çek, 1990, s.93-95; MALKOÇ ve GÜLER, 1990, s.126

Ancak, hesabının kesin sonucunu bilmeden, yanlışlıkla, dolandırma, haksız menfaat elde etme kastı olmaksızın karşılıksız çek keşide edenler hareketlerinde suç kastı bulunmaması nedeniyle cezalandırılmıyorlardı.¹¹⁴

Bu dönemde karşılıksız çek keşide etme fiili tek basına dolandırıcılık suçunu oluşturmayıp birtakım şartların da gerçekleşmesi gerektiği için bazı karşılıksız çek keşidesi fiilleri yaptırımsız kalmış, bu da adaletsiz sonuçların doğmasına yol açmıştır.¹¹⁵

Karşılıksız çekin dolandırıcılık sayılmasına dair yorum kararı öğretide eleştiri konusu olmuştur¹¹⁶ ve karşılıksız çekin dolandırıcılık suçu sayılmasının sorunu çözmediği tartışma konusu olmakla birlikte bu anlamda birçok kanun teklifi ortaya atılmıştır.¹¹⁷

Bu tekliflerden ilki 25.11.1965 tarihli C.Senatörü Ekrem Özden' in teklifidir.¹¹⁸ Daha sonra, İstanbul Ticaret Odasının 20.4.1973 tarihli teklifi hazırlanmıştır.¹¹⁹

Özel kanun olan bu iki tekliften ayrı olarak, mülga Türk Ceza Kanununa madde eklenmesi içerikli Bankalar Birliğinin, Barolar Birliğinin, Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in, Gaziantep Eski milletvekili Celal Doğan'ın teklifleri ile mülga TCK da bazı değişiklikler istemli teklif ve Prof. Dr. Yasar Karayalçın'ın teklifi ile birlikte toplam altı teklif yapılmıştır.¹²⁰

Çekin karşılıksız çıkması halinde hamillerin tam olarak korunamaması ve keşidecinin nasıl cezalandırılacağı hususlarındaki sorunlar ayrı bir Çek Kanunu çalışmalarını hızlandırmıştır.¹²¹ Karşılıksız çekleri cezalandıran özel bir yasanın bulunmaması, T.B.M.M.'nin yorum kararına dayanılarak karşılıksız çeklere

¹¹⁴ NUHOĞLU, 2004, s. 253; DOMANIÇ, Karşılıksız Çek, 1983, s.71-83

¹¹⁵ CİVAN, et al. s. 737

¹¹⁶ DOMANIÇ, Karşılıksız Çek , 1983, s. 59

¹¹⁷ DOMANIÇ, Karşılıksız Çek , 1983, s. 59

¹¹⁸ DONAY, Karşılıksız Çek, 1981, s. 186

¹¹⁹ DONAY, Karşılıksız Çek, 1981, s. 186

¹²⁰ DONAY, Son Değişiklerle Çek, 1990, s.92

¹²¹ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.13; DONAY, Son Değişiklerle Çek, 1990, s.102; ÖZTAN, 1997, s. 1064; GÖLE, 1989, s. 2

dolandırıcılık hükümlerinin uygulanmasının yetersiz kalması sebebiyle¹²² çeklerin karşılıksızlığıyla ilgili sorunları gidermek, çekle işlenen suçlara bir takım cezai sorumluluklar için ayrı ve bağımsız bir Çek Kanunu tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır.

B. 3167 SAYILI KANUN SİSTEMİ

Fransız Çek Kanunundan esinlenilerek hazırlanan, 19 Mart 1985 Tarihinde kabul edilen 3 Nisan 1985 tarih ve 18714 sayılı Resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun” ’un amacı, çeki güvenilir bir ödeme aracı haline getirmektir.¹²³ Zaten Çek Kanununun 1. maddesi; “Bu Kanun çek kullanımını hakkındaki esasları, çek hamillerinin korunmasına dair tedbirleri ve uygulanacak müeyyideleri düzenler. Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır.” şeklindedir.

Bu Kanunun, amacı bağlamında öne çıkan beş özelliği vardır;

- Çekle işleyen hesapların açılması sıkı kurallara bağlanmış, çek defterlerinin bankalar tarafından belirlenecek boyutlarda ve Kanunda öngörülen çek yaprağı düzeninde basılması zorunluluğu getirilmiştir.
- Çeki kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan kişinin elindeki tüm çeklerin iadesi zorunlu kılınmıştır.
- Çeki karşılıksız çıkan kişiye bir taraftan Kanuna aykırı durumunu düzeltme hakkı tanınmış, diğer taraftan da gereğinde çek kullanması yasaklanmıştır.
- Karşılıksız çek keşide etmek suçu özel olarak, şikâyete bağlı bir suç olarak düzenlenmiş ve beş yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza ile cezalandırılmıştır.
- İleri düzenleme tarihli, yani uygulamadaki adı ile “vadeli çek” kalın bir koruma zırhı ile güçlendirilmiştir. Şöyle ki, üzerindeki düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edilip de kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan çekin hem hukuki takibe hem de cezai kovuşturmayaya konu olabilmesine imkân tanınmıştır.

¹²² REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003

¹²³ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 1

Başka bir deyişle, Kanun, normal çek ile “vadeli çek”i aynı hukuki ve cezai rejime tabi tutmuştur.¹²⁴

Ayrıca, Çek Kanunu, “karşılıksız çek” keşide etmeyi özel olarak cezalandırmasının yanı sıra bankalara Ticaret Kanununda yer almayan önemli yükümlülükler getirmiştir.

Çek Kanunu ile ilk olarak;

- Bankalar çek karnelerini verdikleri müşterilerinin açık kimliklerini Merkez Bankasına bildirmek zorundaydılar (Madde 3).
- Bankalar, ibraz tarihinde keşidecinin hesabında bulunan çek karşılığını hamile ödeme yükümlülüğü altına girmektedir (Madde 4). Oysa Türk Ticaret Kanununa göre bankaların çek hamiline karşı bu tür bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.
- Bankalar çekin ödenmemesi halinde, ibraz tarihini ve ödememe nedenini çekin üzerine yazmak zorundaydılar. Türk Ticaret Kanununa göre ise bankaların çekin karşılıksız olduğunu yazma şeklinde bir yasal zorunluluğu bulunmamaktadır. TTK 720. maddesine göre ödemediğini resmi vesikanın yanında, muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılmış olan bir beyanla da tespit edilebilir.
- Bankalar; çeki karşılıksız çıkan hesap sahibine elinde bulunan bütün çek karnelerini aldığı bankalara iade etmesini; düzeltme hakkını kullanmadığı takdirde bir yıl müddetle çek keşide edemeyeceğini ibraz tarihini izleyen 10 gün içinde iadeli taahhütlü mektupla tebliğ edecekti (Madde 7).
- Bankalar yeterli karşılığı bulunmayan çekin ödenmediğini ve hesap sahipleri hakkında gereken bilgileri Merkez Bankasına bildirmek zorundaydılar (Madde 9).

¹²⁴ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.1

- Bankalar karşılıksız çıkan her çekin belli miktarını yasal olarak garanti etmekteydiler (Madde 10).
- Bankalar, ihtara rağmen çek karnelerini iade etmeyenleri Savcılığa ihbar etmekle mükellefler (Madde 13).
- Bankalar, Kanunla öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmezlerse ağır para cezasına çarptırılmaktaydılar (Madde 15).¹²⁵

3167 Sayılı Kanunda düzenlenen karşılıksız çek suçuna dair hükümler ışığında;¹²⁶

- Çek hamilinin bir zarar görmesi zorunlu değildir.
- Hulus ve saffetten bahsedilmeksizin suç oluşur.
- TCK 522.523(mülga) maddelerin uygulanma imkânı ortadan kalkmış takdiri hafifletici sebepler açısından sadece TCK 59. madde uygulama alanı bulabilecektir.
- Suçun oluşumunda manevi unsur yerine objektif sorumluluk ilkesi karşımıza çıkmaktadır.
- Mülga 647 Sayılı cezaların infazına dair kanun açısından yüz kızartıcı olan dolandırıcılığın yanı sıra 3167 Sayılı Kanuna aykırılık yüz kızartıcı suç olmadığından sanıkların ileride sabıka kayıtlarının silinmesi imkânı doğmuştur.

3167 Sayılı Kanun ile korunan hukuki yarar çekle ödemeler düzenini rahat işlemesine yönelik kamusal yarardır. Kanunun ismine baktığımızda “ Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun” olduğunu görürüz. Kanun ile kamusal amacın yanı sıra çek hamillerinin koruma altına alındığı görülmekle birlikte¹²⁷ karşılıksız çek keşide edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.¹²⁸

¹²⁵REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003

¹²⁶DONAY, 1981, s. 96-98

¹²⁷DONAY, 1981, s. 99

¹²⁸TEOMAN, Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler, 1987, s. 5

C. 3167 SAYILI KANUN İLE 5941 SAYILI YENİ ÇEK KANUNU ARASINDAKİ DÖNEMDE MEYDANA GELEN KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİ AÇISINDAN MEVZUAT DEĞİŞİKLİKLERİ

1. 3863 Sayılı Kanun İle Değişiklik

19 Mart 1985 tarihinde 3167 sayılı Çek Kanunu kabul edildikten sonra, kanunun 16. maddesinin uygulanmasında problemler ortaya çıkmış ve kanunun 16. maddesi 14.01.1993 tarihinde kabul edilen 26.01.1993 tarihli 21477 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 3863 sayılı kanun çerçevesinde değiştirilmiştir.

3167 sayılı Çek Kanununun 16. maddesinde; “İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4. maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Mahkeme ayrıca işlenen suçun mahiyetine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir müddet için failin bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verir. Yasaklama kararı bütün bankalara duyurulmak üzere T.C.Merkez Bankasına bildirilir” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu madde uyarınca çekin uygun koşulları sağlaması durumunda ibraz süresi içerisinde muhatap bankaya ibraz edildiğinde, üzerinde yazılı çek tutarının keşideci hesabında kısmen ya da hiç karşılığı bulunmaması halinde, ödenemediğinden dolayı karşılıksız sayılır ve keşideci bir ile beş yıl arasında hapis cezasına çarptırılır idi. 3863 sayılı kanunla; “(3863 sayılı Kanunla değişik) Bu fiillerden dolayı takibat yapılması çek hamilinin şikâyetine bağlıdır. Şikâyet süresi çekin bankaya ibraz tarihinde başlar. Şikâyetten vazgeçmekle, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verileceği gibi, keşidecinin çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını % 10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış

bulunması halinde de, vazgeçme şartı aranmaksızın, kamu davasının ve cezanın ortadan kaldırılmasına karar verilir. Fiilli işleyenin 8 inci maddeye göre düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması veya düzeltme hakkı yoksa anılan maddede belirtilen müddet içinde çek bedelinin karşılıksız kalan kısmını %10 tazminatı ve gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine yatırmış bulunması halinde şikâyet hakkı doğmaz” şeklini almıştır.

1993 yılında 14.1.1993 tarihli ve 3863 sayılı Kanunla 3167 sayılı Kanunun sadece karşılıksız çeke ilişkin 16. maddesinde ayrıca, keşidecinin çek bedelinin karşılıksız kalan kısmı ile yüzde on tazminatını ve gecikme faizini, muhatap bankaya veya bir şubesine yatırması halinde, vazgeçme şartı aranmaksızın, kamu davası ile cezanın kaldırılacağı öngörülmüştür. Ayrıca, kanuna bir de yine ceza ile ilgili bir ek madde koymuştur.¹²⁹

Bu değişiklik ile getirilen düzenlemenin özü ise şudur; “Keşideci, çekin karşılıksız kalan kısmını faiz ve tazminatı ile birlikte herhangi bir zaman dilimi içerisinde ödeyecek olursa, hamil şikâyetinden vazgeçmemiş olsa bile, açılmış olan kamu davası ve verilen ceza ortadan kalkacaktır”.¹³⁰

2. 4358 Sayılı Kanun İle Değişiklik

3863 sayılı Kanundan sonra 3167 sayılı Kanunu değiştiren 02.04.1998 tarihinde kabul edilip 04.04.1998 tarihinde 23307 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 4358 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. 4358 sayılı kanunda yapılan değişiklik ile vergi kimlik numarası uygulamasıyla ilgili olarak 3167 sayılı kanunun 3. Maddesinde bankalara ayrıca çek defterlerinde hesap sahibinin vergi kimlik numarasını yazma zorunluluğu getirilmiştir.

¹²⁹ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009

¹³⁰ ÖZTÜRK, 2006, s. 25

3. 4814 Sayılı Kanun İle Değişiklik

3167 sayılı Çek Kanununun uygulanması zaman içinde büyük sorunlara neden olmuştur. 1986 yılında 10.644 olan çek ile ilgili davanın 1996 yılında 152.029'a ulaşması sebebiyle 1998 yılında Bakanlar Kurulu tarafından ilk değişiklik tasarısı Meclise gönderilmiştir.¹³¹ Tasarının genel gerekçesinde "3167 sayılı Yasanın zaman içinde uygulanmasında, bir kısım hükümlerinin yetersiz kalmasından kaynaklanan aksamalar, eksiklikler ve yanlışlıklar ortaya çıkmıştır. Özellikle karşılıksız keşide edenlerle ilgili soruşturma ve kovuşturmanın uzaması karşılıksız çek keşide edenleri cesaretlendirmiş, hatta bu gecikme onlara haksız kazanç ve yarar da sağlamıştır" denilmiştir.

Esasları 1998 Tasarısı ile aynı olan yeni değişiklik tasarıları daha sonraki yıllarda da Meclise gönderilmiş; son olarak Bakanlar Kurulu tarafından 20.01.2003 tarihinde Meclise sevk edilen tasarı yasalaşarak 8 Mart 2003 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Kanunlaşan Tasarının genel gerekçesinde, bu konudaki ceza davası sayısının 1999 yılında 320.320, 2000 yılında 262.611, 2001 yılında 307.381 olduğuna değinilmiştir.¹³²

4814 sayılı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" 26.02.2003 tarihinde kabul edilerek 08.03.2003 tarihli 25042 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanunla ilgili olarak; T.B.M.M. Çek Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunda belirtildiği üzere 2003 yılında 26.02.2003 tarihli ve 4814 sayılı Kanunla 3167 sayılı Kanunda köklü ve etkisi geniş düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar reform olarak adlandırılmasalar bile, sistem değiştirici niteliktedirler. 3167 sayılı kanunun onyedinci maddesi yeniden kaleme alınmış, bankaların sorumluluğu, çek defterlerinin bastırılması, ibraz ve ödeme, hesaben tesviye, ihtar, düzeltme hakkı, bankanın sorumlu

¹³¹ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s. 57

¹³² REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s. 57

olduğu tutar Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'na ilan edilecek hususlar, tebligat adresi ve cezalara ilişkin hükümler eskisinden farklı biri şekilde düzene bağlanmıştır. En önemlisi, karşılıksız çek cezasında yapılan değişikliktir. Hapis cezası yerine, çek bedeli tutarında ağır para cezası, ancak mükerrirler hakkında hapis cezası öngörülmüştür.¹³³

Bu çapta yeni bir düzenlemeye gidilmesinin sebebi 3167 sayılı Kanunun Anayasanın 38. maddesinin sekizinci fıkrası hükmüne aykırı olduğu inancı¹³⁴ kadar, 3167 sayılı Kanun dolayısıyla uygulamada karşılaşılan sorunlar ve güçlükler ile yerel mahkemeler ve Yargıtay'da yığılan dosyalardır. Bu arada Anayasa Mahkemesi 14.2.1989 tarihli ve 1988/15 Esas, 1989/9 Karar Sayılı Kararında 3167 sayılı Kanunun bankalara uygulanacak cezalarının Anayasaya aykırı olmadığını belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi 11.12.2002 tarihli ve 2002/965 Esas, 2002/195 Karar Sayılı Kararıyla bu iddiayı reddetmiştir.¹³⁵

Diğer yandan, ileri düzenleme tarihli çeki ilişkin olarak, düzenleme tarihinden önce ibraz edilip karşılıksız çıkan çek hem hukuki hem de cezai takibe konu olamayacağı görüşleri ileri sürülmüştür. Tasarının hazırlanması sürecinde, bu önerilerden sadece cezai takibe konu olamama görüşü benimsenmiş ve hukuki takip yolu açık tutulmuştur.¹³⁶

a) Bankaların Yükümlülükleri

Bankaların hesap sahibine ve Merkez Bankasına bildirim yükümlülükleri ile karşılıksız çek çıkması halinde bankanın sorumlu olduğu miktarı ödeme yükümlülüklerinde değişiklikler yapılmıştır.

¹³³ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009

¹³⁴ Anayasanın 38. Maddesi: "Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulmaz."

¹³⁵ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 2

¹³⁶ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 2

(1) Hesap sahibine bildirim yükümlülüğü;

4814 sayılı kanunla 3167 sayılı kanunun 7. Maddesi değiştirilerek;

“Yeterli karşılığı bulunmadığı için çeki kısmen veya tamamen ödemeyen muhatap banka, hesap sahibine, kendisine ait bütün çek defterlerini aldığı bankalara geri vermesini, 8 inci maddede öngörülen sürenin bitiminden itibaren on gün içinde iadeli taahhütlü mektupla bildirir” şeklinde düzenlenmiştir.

Bu değişikliğin sebebi maddenin gerekçesinde; “Uygulamada ihtar mektuplarının tebliği sorun olmakta, tebligatın yetkili ya da ehil kişiye yapıp yapılmadığı, usulüne uygun olup olmadığı gibi konular davaların uzamasına sebebiyet vermektedir. Oysa çek keşide eden kişinin çekin ibraz süresini bilmesi ve hesabında buna göre yeterli karşılık bulundurması gerekmektedir. Bu nedenle yapılan değişiklikle, yapılacak ihtar da sadece çek defterlerinin, bunların alındığı bankalara iadesinin isteneceği öngörülmektedir” şeklinde açıklanmıştır.

Ayrıca 3167 sayılı Kanundaki düzenlemeye göre daha kısa ve sade olarak düzenlenen 4814 sayılı kanunun 7. maddesine göre, bankaların göndermeleri gereken bildirim içeriği daraltılarak, keşide edilen çekin karşılıksız çıkması halinde hesap sahibine yapılan bildirim gönderilme süresi de değiştirilmiştir. Süre yine eskisi gibi on gündür. Ancak sürenin başlangıcı düzeltme hakkı süresinin bitimine bağlanmıştır. Önceden çekin muhataba ibrazı anından itibaren başlayan süre, yeni kanun ile düzeltme hakkı için öngörülen sürenin bitiminden itibaren işlemeye başlamaktadır. Düzeltme hakkının kullanım süresi, çekin keşide tarihine göre hesaplanan ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren on gün, düzeltme hakkı kullanılmazsa banka bu on günlük sürenin bitiminden itibaren başlayan ikinci on günlük süre içinde hesap sahibine bildirimde bulunmak zorundadır.

Bankaların bu yükümlülüğe aykırı davranması halinde üç yüz elli milyondan üç milyara kadar para cezasıyla cezalandırılırlar.

(2) T.C. Merkez Bankasına bildirim yükümlülüğü;

Çekin karşılıksız çıkması halinde, çek hamillerinin güvenini korumak için, bütün bankaların bu durumu bilmeleri gerekir. 3167 sayılı Çek Kanununda da, bu ihtiyacı giderecek bir sistem getirmiştir. 3167 sayılı Çek Kanununun 9. maddesinin ilk fıkrasına göre, “Muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, T.C. Merkez Bankasına bildirir. Bildirme, hesap sahibinin düzeltme hakkı yok ise çekin ibraz tarihinden; düzeltme hakkı var ise, düzeltme süresi sona erdiği tarihten itibaren on işgünü içinde yapılır. T.C. Merkez Bankası, durumu en fazla 30 işgünü içinde bankalara duyurur.”

3167 sayılı Çek Kanununa göre; T.C. Merkez Bankasına bildirim yükümü, keşidecinin düzeltme hakkı ve bunu kullanma ihtimali yoksa ibraz tarihinden; düzeltme hakkı varsa düzeltme süresi sona erdiği tarihten itibaren başlamak suretiyle ve on işgünü içinde sona ermekteydi. Keşideci düzeltme hakkını kullanırsa, bankanın kanunen bildirim yükümlülüğü de ortaya çıkmamaktaydı. Çünkü bu durumda çek karşılıksız çıkmamış sayılıyor ve sorunu kendi aralarında halletmiş oluyorlardı. 3167 sayılı Çek Kanunundaki bu husus T.C. Merkez Bankasının çıkardığı 1 no’lu Tebliğle değiştirilerek Kanunda yer almayan bir yükümlülük bankalara yüklenmiştir. Tebliğin 5. maddesine göre, keşidecinin düzeltme hakkı bulunsa bile muhatabın bildirim yükümlülüğü doğmaktadır.¹³⁷ Kanunda yer almayan bu yükümlülüğün nedeni, T.C. Merkez Bankasının keşideci tarafından düzeltme hakkının kullanılması halinde ortaya çıkan bu durumu tüm bankalara bildirme isteğidir. Çünkü düzeltme hakkı bütün bankaları kapsayacak şekilde yılda ancak iki kez kullanılabilmekteydi. Dolayısıyla T.C. Merkez Bankasının yapacağı bildirimle bankalar düzeltme hakkının varlığını ve önlerine gelen somut olayda kullanılma imkânının olup olmadığını öngörebilirlerdi.¹³⁸

4814 sayılı kanuna göre; “Muhatap banka, yeterli karşılığı olmadığı için çekin ödenmediğini ve hesap sahibi hakkında gereken bilgileri, ibraz tarihinden itibaren on gün içinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirir. Bu bildirimden sonra çek tutarı ile 16c maddesinde öngörülen tazminat ve gecikme faizinin hamile veya hamile

¹³⁷ ÖZTAN, 1997 s. 1254; GÖLE, 1989, s. 203

¹³⁸ ÖZTAN, 1997 s. 1254; GÖLE, 1989, s. 203

ödenmek üzere muhatap bankaya ödenmesi de, muhatap banka tarafından ödeme tarihinden itibaren on gün içinde T.C. Merkez Bankasına bildirilir. T.C. Merkez Bankası da bu bildirimleri en geç onbeş gün içinde bankalara duyurur.”

Yeni düzenlemede düzeltme hakkının kullanılıp kullanılmaması, bildirim etkilememektedir.¹³⁹ Buna karşılık bildirim yapıldıktan sonra ödeme yapılırsa ödemenin yapıldığı andan itibaren on gün içinde keşidecinin çeki ödediğini belirten bir tebligat, TC Merkez Bankasına gönderilmektedir.¹⁴⁰ Bu tür ödemeler, Kanunun 16. maddesine eklenen c fıkrasına göre yapıldığı takdirde, hem açılmış bulunan dava ve hükmedilen cezaları düşürmekte hem de bankaların ikinci bildirim yapmasına neden olmaktadır.

(3) Karşılıksız çek çıkması halinde bankanın sorumlu olduğu miktarı ödeme yükümlülüğü;

Muhatap banka, üzerine keşide edilen çekin kısmen veya tamamen karşılıksız çıkması halinde belli bir miktar ödeme yapmak zorundadır. 3167 sayılı Çek Kanununda da yer alan bu madde esas olarak değişiklikle korunmuştur. “Muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması halinde her çek yaprağı için üçyüzmilyon liraya kadar ve kısmen karşılığının bulunması halinde ise bu miktarı her çek yaprağı için üçyüzmilyon liraya tamamlayacak biçimde ödeme yapmakla yükümlüdür. Belirtilen sorumluluk miktarı, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca yayımlanan toptan eşya fiyatları yıllık endeksindeki değişmeler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazetede yayımlanır.”

Muhatap banka sorumluluğun hukuki temeli 3167 sayılı kanun maddesine göre;hesap sahibi ile muhatap banka arasında, karnenin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir kredi sözleşmesi hükmündedir..... 4814 sayılı kanun maddesinde ise;hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında

¹³⁹ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.298

¹⁴⁰ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.299

yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir..... şeklinde belirtilmiştir.¹⁴¹

Hükümet gerekçesi ise; “kredi” olarak ifade edilen sorumluluğun temeli, çek defteri verilmesi sırasında bir nakit ödemesi söz konusu olmadığından dolayı hukukî niteliğine uygun bir şekilde “gayri nakdî kredi” olarak düzenlenmesi gerektiğidir.

Sözleşmenin olabilmesinin ön şartı banka ile hesap sahibi arasındaki çek anlaşmasıdır. Anlaşmaya dayanarak bankadan çek karnesi isteyen hesap sahibi, gerek bankanın kendi bilgileri gerek T.C. Merkez Bankası bünyesinde bulunan tüm bankalara ait bilgilerden ekonomik ve sosyal açıdan araştırılır. Hesap sahibi müşteri, Çek Kanunundaki özellikleri haiz ise kendisine çek karnesi verilir. Bununla birlikte bu anda ayrıca dönülemeyecek nitelikte bir gayri nakdi kredi sözleşmesi yapılmış olur⁹⁹. Bu sözleşme dönülemeyecek nitelikte olduğundan, muhatap banka veya hesap sahibi feshini isteyemez ve sağlayamazlar. Böylece hamil, elinde tuttuğu çek yaprağının en azından 300 milyon TL’ sının ödeneceğinden emin olur. Banka, yaptığı bu kredi sözleşmesi karşılığında, kanunda ayrıca belirtilmemesine rağmen, hesap sahibinden bir takım teminatlar talep edebilir. Hesap sahibinin aynı zamanda bankanın kredi müşterisi olması halinde, bankaya karşı doğmuş ve doğacak borçlarını temin maksadıyla verdiği ipotekler, menkul rehini, ticari işletme rehinleri, şahsi kefaletler, çek karnesinin verilmesi nedeniyle ortaya çıkan kredinin de teminatını oluşturur.¹⁴² Buna karşılık hesap sahibiyle bankanın daha önce bir teminatı gerektiren herhangi bir ilişkisi yoksa banka başka yollara başvurabilir. Bu durumda bankanın söz konusu sorumluluğunun üst sınırını karşılayacak miktarda paranın, bloke edilmesini istemeye de hakkı vardır.¹⁴³ Bu yolun seçilmesi halinde teminat olan paranın aynı bankada farklı bir hesapta tutulması ve hesap sahibin bu para üzerinde bankaya rehin hakkı tanınması gerekir. Çek yaprakları ödendikçe veya keşide edilmeyip bankaya sorunsuz bir şekilde iade edildikçe hesap sahibi bunların karşılığını oluşturan teminatı geri alabilir.¹⁴⁴ Son olarak hesap sahibi,

¹⁴¹ Reisoğlu’na göre değişiklikten önce de yükümlülük Bankalar Kanununa göre hesap sahibine açılan bir gayri nakdi kredi olduğundan, bir garantiyi ifade ettiğinden hukuki durumda hiçbir değişiklik olmamıştır, REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.255

¹⁴² REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.256; ÖZTAN, 1997 s. 1302

¹⁴³ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.256

¹⁴⁴ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s.256; ÖZTAN, 1997 s. 1302

uzun zamandır bankanın müşterisi ve oldukça fazla bir itibarı varsa, bu kişiye hiçbir teminat istenmeden de çek karnesi verilebilir.¹⁴⁵ Bu durumda sorumluluk tamamen hesabın bulunduğu bankaya aittir.

Maddenin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle de bankaların sorumlu olduğu miktarın belirlenmesinde esas alınan endekslerin Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığınca yayımlanmasına son verildiğinden, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından yayımlanan “Toptan Eşya Fiyatları Yıllık Endeksi”ndeki değişmelerin dikkate alınması öngörülmektedir.¹⁴⁶

b) Düzeltme Hakkı

3167 sayılı çek kanununun 8. Maddesine göre;

“Hesap sahibi ihtar mektubunu aldığı veya 12. maddeye göre almış sayıldığı tarihten itibaren yedi işgünü içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan bölümünü %10 tazminatı ve gecikme faiziyle birlikte hamil adına muhatap bankaya yatırdığı takdirde çek keşide etme hakkını yeniden kazanır.

Düzeltme hakkı, karşılıksız çekin ibraz tarihini takip eden bir yıl içinde ancak iki defa kullanılabilir.”

Çek kanunu; elinde olmayan sebeplerle çeki zamanında ödeyemeyen keşideciye son bir hak tanıyarak düzeltme hakkını kullandırmıştır. Buna göre hesap sahibinin ihtar mektubunu aldığı sayılan tarihten itibaren 7 iş günü içerisinde çek bedeli ile birlikte karşılıksız kalan kısım için hesaplanacak gecikme faizini hamil adına muhatap bankaya yatırması halinde yeniden çek keşide etmek hakkını kullanabilecektir. Düzeltme hakkını karşılıksız çıkan çekin ibraz tarihini takip eden bir yıl içerisinde iki defa kullanabilir. Böylece keşideci bazı ek yükümlülükleri karşılayarak karşılıksız çek keşide etmiş olmaktan kurtulabilmekteydi.¹⁴⁷

¹⁴⁵ ÖZTAN, 1997 s. 1302; GÖLE, 1989 s. 199

¹⁴⁶ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009

¹⁴⁷ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s. 321; ÖZTAN, 1997 s. 1260; ÖZGEN, 1989 s. 61

4814 sayılı çek kanununda değişiklik yapan kanunun 7. Maddesine göre 3167 sayılı çek kanununun 8. Maddesi değiştirilerek;

“Çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç on gün içinde çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve ibraz tarihinden ödeme gününe kadar geçen süre için 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödemek suretiyle düzeltme hakkını kullanan, çek keşide etmek hakkını yeniden kazanır” şeklini almıştır.

Öncelikle düzeltme hakkının kullanım süresiyle ilgili değişiklik yapılmıştır. Önceden düzeltme hakkı süresi hesap sahibine gönderilen ihtarla bağlı olarak başlarken, değişikle birlikte ihtar göz önüne alınmadan süre ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren kendiliğinden işlemeye başlayacaktır. Ayrıca “yedi iş günü” olan süre değişikle birlikte “on gün” olarak düzenlenmiştir. Yani önceden sürenin hesaplanmasında sadece iş günleri dâhil edilip hafta sonları ve tatiller sayılmazken, artık süre hesaplanırken hafta sonları ve tatiller de dikkate alınacaktır. Ancak sürenin son günü tatile gelirse, bitiş anı tatilden sonraki ilk iş gününe kayar.¹⁴⁸

Diğer değişiklik ise düzeltme hakkının kullanımına ilişkin süre ve sayı kısıtlamasının kaldırılmış olmasıdır. Yani ibraz tarihini izleyen bir yıl içerisinde en fazla iki kere kullanılabilen düzeltme hakkı için artık süre ve sayı kısıdı yoktur. Hükümet gerekçesinde belirtildiği üzere de 3167 sayılı kanunun 8. Maddesinin 2. Fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁴⁹ Böylece keşideci, sınırsız olarak düzeltme hakkı kullanabilecektir.¹⁵⁰

Keşideci karşılıksız kalan bölümün %10 tazminatı ve gecikme faizini ödemek suretiyle Düzeltme hakkını kullanabiliyordu. Kanunda değişikle birlikte gecikme faizinin hesaplanmasına Çek Kanununun 16. maddesine eklenen a fıkrasıyla birlikte bir kesinlik getirilmiştir. Buna göre; “Çekin karşılıksız kalan miktarı için gecikme faizi,

¹⁴⁸ REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003, s. 321; ÖZTAN, 1997 s. 1261

¹⁴⁹ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009; “Ayrıca yürürlükteki maddede yer alan düzeltme hakkının karşılıksız çekin ibraz tarihini izleyen bir yıl içinde ancak iki kez kullanılabilieceğine ilişkin hüküm madde metninden çıkarılmaktadır.”

¹⁵⁰ ÇEKER, s. 3

ibraz tarihinden itibaren, 4.12.1984 tarihli ve 3095 sayılı Kanunî Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faizi oranı üzerinden hesaplanır.”

c) Karşılıksız Çek Keşidecisinin Cezalandırılması

(1) Para ya da hapis cezası

3167 sayılı çek kanuna göre karşılıksız çek keşide edenler “..İbraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4 üncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar....”. Yeni kanundaki değişiklikle birlikte; “Üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde 4 üncü madde uyarınca ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri, kanunların ayrıca suç saydığı haller saklı kalmak üzere, çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Ancak verilecek para cezası seksenmilyar liradan fazla olamaz. Bu miktar, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun ek 2. maddesine göre her yıl artırılır. Bu suçtan mükerrirlere, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.”

Yani eski yasaya göre karşılıksız çek keşide eden kişi 1-5 yıl arasında hapisle cezalandırılırken yeni düzenlemede ilk defa karşılıksız kalan miktarda, ancak azami 80 milyar lira ağır para cezası, tekerrür halinde ise 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.¹⁵¹

Bu maddede değişiklik yapılması 3167 Sayılı Kanunda düzenlenen karşılıksız çek keşide etme suçunun kolay işlenebilir bir suç olması ve oldukça ağır yaptırımlara bağlanması nedeniyledir.¹⁵² Çek Kanununun değiştirilmesinin bir nedeni Anayasada yapılan değişikliklerdir. Gündemimizde olan Avrupa Birliği bütün sistemlerimizde olduğu gibi hukuk sistemimizde de çeşitli dönemlerde düzenleme yapılmasına neden olmuştur. Bununla ilgili olarak 2001 yılında, İnsan Hakları Sözleşmesinin 4.

¹⁵¹ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.64

¹⁵² CİVAN ve SUSUZ, s.737

Protokolünde yer alan hüküm Anayasanın 38. maddesine konulmuştur.¹⁵³ Söz konusu düzenlemeye paralel olarak 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunun 15. maddesiyle Anayasanın 38. maddesine “hiç kimse, yalnız sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz” hükmü getirilmiştir.¹⁵⁴ Bu değişiklikten sonra Çek Kanununun 16. maddesindeki karşılıksız çek keşide edenler hakkında hapis cezasının Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğu düşüncesi ortaya çıkmıştır. Ancak bu konu 01.12.2001 tarihinde yapılan “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa md. 38 f. 8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu”nda tartışılmıştır. Burada ortaya çıkan sonuç, karşılıksız çek keşide etme suçuna uygulanan hapis cezasının Anayasanın 38. maddesi kapsamında olmadığıdır.¹⁵⁵

Aynı görüşe sahip Türkiye Bankalar Birliği'nin yayınladığı “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Gerekçesi'ne İlişkin Görüş ve Önerileri” de ;

“Yürürlükteki Yasanın 16. maddesinde yer alan hürriyeti bağlayıcı cezanın 4 numaralı Protokolde ve Anayasanın değişik 38. maddesinde yer alan "Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz" hükmüne aykırı olmadığı düşünülmekte ve 16. maddedeki hürriyeti bağlayıcı cezanın aynen bırakılması önerilmektedir.

Yürürlükteki Yasaya göre keşidecinin hapis cezası ile cezalandırılması, hiçbir şekilde çek hamiline karşı sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesine dayanmamaktadır. Keşideci ile lehtar arasında bir temel sözleşme ilişkisi bulunabilecek ise de; bu sözleşme ilişkisi çek ilişkisi dışındadır.

Kambiyo ilişkisi içinde çek bir havaledir. Keşideci çek keşide etmekle muhatap bankaya havaleye dayanan bir ödeme talimatı vermektedir.

¹⁵³ SANCAR, 12.01.2002, s. 4

¹⁵⁴ SANCAR, 12.01.2002, s. 4

¹⁵⁵ ÖZDAMAR; AKILLIOĞLU, 2001, s.5;FEYZİOĞLU, 2001, s. 16

Çekin bankada karşılığının bulundurulması, keşideci ile çek hamili arasındaki bir sözleşmeden doğan yükümlülükle ilgili değildir. Esasen keşideci ile çek hamili arasında çok defa bir sözleşme ilişkisi dahi bulunmamaktadır. TTK 695. maddesine göre keşideci ile muhatap banka arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şart ise de, böyle bir anlaşmanın bulunmaması çekin geçerliliğini etkilemediği gibi, bu anlaşma kambiyo ilişkisinin tamamen dışındadır. Esasen çekin karşılıksız çıkması halinde, şikâyet hakkı muhatap bankaya değil; fakat aralarında bir sözleşme ilişkisi bulunmasa dahi çek hamiline aittir.

Çek keşidecisine, çekin karşılıksız çıkması halinde hapis cezası verilmesinin nedeni, keşidecinin çek hamiline karşı sözleşmeden doğan yükümlülüğünü yerine getirmemesi değil, fakat çekin yasa koyucu tarafından bir tediye vasıtası olarak kabul edilmesi ve banknot işlevi görmesi nedeniyle, çeke olan güveni sağlama amacıdır” şeklindedir.

Çek kanununun 16. maddesi Anayasa'nın 38. maddesi ile çelişkili olması birçok davanın düşmesine, dava dosyaların beklemeye alınmasına sebebiyet vermiştir. Bazı yerel mahkemeler Çek Kanununun Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğunu belirterek, Anayasa Mahkemesine iptal davalarına başvurmuşlardır.

Anayasanın 38. maddesi ile çek kanununun 16. maddesinin birbirinden bağımsız olduğu görüşleri savunulsa da Kanununda karşılıksız çeke doğrudan hapis cezası kaldırılmış, ancak aynı suçun tekrarlanması halinde hapis cezası öngörülmüştür.

Tasarının gerekçesinde, “3167 sayılı Kanununun 16. maddesinde, keşide edilen çekin karşılıksız çıkması hali objektif sorumluluk olarak düzenlenmiş ve bu suç için hapis cezası öngörülmüştür. Çağdaş ceza hukukunda, ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve çeşitlenmesi sonucu bu ilişkilerden doğan ve netice itibarıyla cezai müeyyideyi gerektiren eylemlere hürriyeti bağlayıcı cezanın başvurulacak en son çare olarak öngörülmesi, “ekonomik suça ekonomik ceza” ilkesinin doğmasına yol açmıştır. Bu nedenle, maddede yeniden yapılan düzenlemeyle, keşide edilen çekin karşılığının

bulunmaması halinde, bu suçu ilk defa işleyenler için çek bedeli tutarı kadar olmak üzere nispi para cezası verilmesi, ancak çeke olan güvenin zaafa uğratılmaması ve cezada etkinliğin artırılması bakımından, bu suçtan mükerrerler hakkında hapis cezası verilmesi hükme bağlanmaktadır. Bu düzenleme yapılırken fiilin sahtecilik veya dolandırıcılık gibi suçlarla ilgili boyutu saklı tutulmuştur. Bu suçu ilk defa işleyenlere verilecek para cezası seksen milyar liradan fazla olamayacaktır ve bu miktar Türk Ceza Kanununun ek 2. maddesi uyarınca her yıl artırılabilecektir” denilmektedir.

Tekerrürden söz edilebilmesi için ilk cezanın infaz edilmiş olması gerekmektedir (TCK Madde 81). Yargıtay kararları da bu yöndedir.

Bu durumda,

- İlk karşılıksız çekten ötürü verilen para cezası infaz edilmedikçe tekerrür olmayacağından, örneğin ilk cezalandırma kesinleşip infaz edilinceye kadar bir yıl geçerse bu süre içinde çekilen tüm karşılıksız çekler için sadece ağır para cezası söz konusu olacaktır.
- Para cezası tecil edilirse infaz söz konusu olmadığından tekerrür uygulanmayacaktır.

Ağır para cezası kesinleştikten sonra Yasada öngörülen yüzde 20 tazminat, gecikme faizi ve çekin karşılıksız kalan miktarı ödenirse, ceza tüm sonuçları ile ortadan kalkacağından tekerrür ortaya çıkmayacaktır.

Buna karşılık, para cezası infaz edildikten sonraki 5 yıl içinde karşılıksız çek çekilirse doğrudan hapis cezası verilecektir.¹⁵⁶

(2) Çek hesabı açma yasağı

Karşılıksız çek keşide edilmesi halinde, karşılıksız çek keşide eden kişiye para veya hapis cezasının yanında, 3167 sayılı Çek Kanununun 16. maddesinin 3. fıkrasında 4814 sayılı kanun ile değişiklik yaparak; “Mahkeme, ayrıca işlenen suçun niteliğine

¹⁵⁶ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.65

göre bir yıl ile beş yıl arasında belirleyeceği bir süre için hesap sahiplerinin ve yetkili temsilcilerinin çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verir. Yasaklanma kararı bütün bankalara duyurulmak üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına bildirilir” denmiştir.

Cezalar kişisel olduğundan karşılıksız çıkan geçerli bir çeki kim imzalarsa, o kişi cezalandırılır. Yetkili temsilci için de durum aynıdır. Yasa koyucu yeni düzenlemede “ödenmeyen çeki keşide eden hesap sahipleri veya yetkili temsilcileri cezalandırılırlar” demek suretiyle bu hususu vurgulamaktadır.

Tasarının gerekçesinde ise, “Türk Ceza Kanununun iştirak hükümleri gereğince, koşulların varlığı halinde çek keşide etmek yetkisi veren çek hesabı sahipleri ile çekin keşide edilmesi talimatını verenler de cezalandırılacaklardır. Örneğin, bir ticaret şirketindeki müdürlerin bu yerde çalışan personele talimat vermek suretiyle karşılıksız çek keşide ettirmeleri halinde bu kişilerin de cezalandırılmaları gerekecektir” denilmektedir.

Yetkili bir temsilci tarafından çek çekilmesi halinde hesap sahibinin cezalandırılması yanı sıra; mahkemece her ikisinin de 1-5 yıl arası çek hesabı açması yasaklanmaktadır.

Tasarının gerekçesine göre; “Öte yandan, çek keşide etme yasağına aykırılık nedeniyle açılan davalarda, sanıkların dava konusu çeki yasaklama tarihinden önce keşide ettiklerini savunmaları nedeniyle davalar beraatla sonuçlandığından; 16. maddenin düzenlenmesinde “çek keşide etmesinin yasaklanması” maddeye alınmamış, sadece “çek hesabı açtırmalarının yasaklanması” ile yetinilmiştir.

Maddenin son fıkrasına göre; “Kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı bir suç oluşturur” denilmiştir. Tasarının gerekçesinde bu fıkraya getirilen açıklama; “Ayrıca uygulamadaki tereddütleri gidermek, uygulama kolaylığı sağlamak, yargılamada gecikmeleri önlemek amacıyla ve öngörülen yaptırımın ilke olarak nispi

para cezası olması nedeniyle, maddede karşılıksız çıkan her çek yaprağının ayrı bir suç oluşturacağı hükmüne yer verilmektedir” şeklindedir.¹⁵⁷

d) Karşılıksız Çek Nedeniyle Yapılan Yargılama

Çek Kanununun 16. maddesine yeni eklenen “b” fıkrası ile

“16. maddede öngörülen suçlardan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması, hamilin, çeki elinde bulundurmaları koşulu ile ödemede bulunan cirantanın veya kanunî veya akdi teminatı nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın şikâyetine bağlıdır. Bu suçlara çekin ibraz edildiği ya da keşide edildiği veya şikâyetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer asliye ceza mahkemesinde bakılır.

Çekin karşılığının bulunmaması nedeniyle şikâyet hakkı, 8 inci maddede belirtilen miktarın yatırılması için öngörülen sürenin dolduğu tarihte; ihtiyatî tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrazında çek hakkında işlem yapılmaması halinde ise, ihtiyatî tedbir kararının veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar.

Hükmün kesinleşmesinden sonra şikâyetten vazgeçildiğinde de, hüküm bütün cezaî sonuçları ile ortadan kalkar.

Bu suçlardan dolayı yapılan yargılamalarda 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 225 inci maddesi uygulanabilir.

Şikâyetten vazgeçme nedeniyle davanın düşmesi halinde, müdahil, ödeme nedeniyle davanın düşmesi veya cezanın ortadan kaldırılması halinde sanık veya hükümlü, yargılama giderlerinden sorumlu olur.”

¹⁵⁷ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.66

(1) Bankanın şikâyet hakkı;

Geçen dönemde karşılıksız çeki ödeyen veya yasal yükümlülüğünü yerine getiren muhatap banka “hamil” sayılmadığı için şikâyet hakkına sahip değildi. Yeni düzenlemede “kanuni veya akdi teminat nedeniyle tam ödemede bulunan bankanın” şikâyet hakkına sahip olduğu kabul edilmiştir. Bankaların kanuni teminatları eski yasada 60 milyon yeni bastırılacak çeklerde ise 300 milyon TL’dir. Yasal yükümlülük dışında bankalar çıkardıkları garantili çeklerle de akdi teminat verebilmektedirler. Ancak kuşkusuz bankaların akdi garantilerinden söz edilebilmesi için, garantili çeklerinin yasal yükümlülük üzerinde olması – örneğin yeni bastırılacak çeklerde her çek yaprağı için 500 milyon garanti gibi- gerekecektir. Bu durumda banka bir çekteki yasal yükümlülüğünü ve varsa akdi yükümlülüğünü yerine getirmesi ve hamile ödemede bulunması halinde keşideciyi şikâyet hakkına sahip olacaktır.¹⁵⁸

(2) Yetkili Ceza Mahkemesi

Ayrıca 3167 sayılı Çek Kanununa göre yetkili ceza mahkemesinin belirlenmesinde ortaya çıkan tartışmalar sona erdirilmiş ve bu suçlarda çekin ibraz edildiği ya da keşide edildiği veya şikâyetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer Asliye Ceza Mahkemesi yetkili kabul edilmiştir.¹⁵⁹

(3) Şikâyet hakkının doğduğu tarih

Şikâyet hakkı;

- düzeltme hakkı için öngörülen sürenin dolduğu tarihte
- ihtiyati tedbir veya ödeme yasağı nedeniyle süresi içinde ibrasında çek hakkında işlem yapılması halinde,

¹⁵⁸ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.66; GÜNGÖR ve KAYA, 2004, s.49; REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003,s. 436; ÇOLAK, ÖZDEMİR ve HIZ, 2003, s.312,313

¹⁵⁹ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.67

tedbirin veya ödeme yasağının kalktığı tarihte doğar. Son durumda şikâyet hakkı sürenin dolduğu tarihten sonra kullanılabilir.¹⁶⁰

Tasarının gerekçesine göre;

“Şikâyet hakkının başlangıç tarihi konusunda ortaya çıkabilecek tereddütleri gidermek amacıyla, şikâyet hakkının başlama tarihi maddede açıkça gösterilmektedir. Bu düzenlemeye göre, karşılığı bulunmayan veya kısmen karşılığı olan çekin ibrazında ihtiyatî tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle işlem yapılmaması halinde bu sürenin ihtiyatî tedbir kararının veya yasağın kalktığı tarihten başlayacağı hükme bağlanmaktadır.”

D. 5941 SAYILI YENİ ÇEK KANUNU SİSTEMİ

Öncelikle 5941 sayılı Çek Kanununun ilk maddesinde Kanunun amacı ve kapsamı açık ve net bir şekilde belirtilmiştir. Bu maddeye göre; “ (1) Bu Kanunu’nun amacı, çek defterlerinin içeriklerine, çek düzenlenmesine, kullanımına, çek hamillerinin korunmalarına ve kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması önlemlerine katkıda bulunmaya ilişkin esaslar ile çekin karşılıksız çıkması ve belirlenen diğer yükümlülüklerle aykırılık hâllerinde ilgililer hakkında uygulanacak yaptırımları belirlemektir. (2) Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde genel hükümler uygulanır. ”

5941 sayılı Çek kanunu 20.12.2009 tarihli resmi gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren ve 3167 sayılı kanunu yürürlükten kaldıran bir yasadır. 3167 sayılı kanunun hemen hemen tüm hükümleri değiştirilmiştir. Ancak 3167 sayılı kanunda yer alan 1/2 maddesi aynen korunmuş olup Çek Kanunda açıkça düzenlenmeyen haller dışındaki konularda TTK’nin ilgili hükümleri uygulanmaya devam edecektir.¹⁶¹

¹⁶⁰ REİSOĞLU, Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek, 2003, s.67;GÜNGÖR ve KAYA, 2004, s.50; REİSOĞLU, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, 2003,s. 443; ÇOLAK, ÖZDEMİR ve HIZ, 2003, s.316

¹⁶¹ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s.1

Karşılıksız çekle ilgili sorunlar yıllardır süre gelmekte, kesin bir cezai hükme bağlanamamakla birlikte kanun boşlukları ve kanunlar arasındaki çatışmalar sebebi ile karşılıksız çek davaları artmakta ve sonuçlanamamaktadır.¹⁶²

5941 sayılı Çek Kanununun hazırlanmasını zorunlu kılan sebeplerin başında 3167 sayılı Çek Kanununun yirmi yıl içerisinde karşılıksız çek keşide etmek suçunun cezalandırılmasına ilişkin 16. maddesinin üç defa kanunla değiştirilmesi ve üç kez de Anayasa Mahkemesinin incelemesine konu olmasıdır. 3167 sayılı Çek Kanununda 4814 sayılı Çek Kanunu ile köklü değişikliklere gidilmesine rağmen net sonuç alınamamış, ilgili kurumlardan, Cumhuriyet savcılarında, mahkemelerden ve Yargıtay'dan gelen şikâyetlerin artması Adalet Bakanlığında yeni kanunun hazırlanması düşüncesine sebep olmuştur. Ayrıca 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte, bu iki kanun teorik ve dogmatik yönden ters düşmüş böylece yeni Kanunun hazırlanması teoriden eyleme dönüşmüştür.¹⁶³

Yeni Çek Kanunu hazırlanırken;

- Bankaların çek hesabının açılması sırasında yaptıkları araştırmaların derinleştirilmesini, kimlik ve vergi numarası dışında, kişinin tacir olup olmadığının belirlenmesini, hesap açtırmak isteyen kişiden yazılı beyanın alınmasını, bu beyanla kişinin kendisinin, sicil numarasının, engel hali bulunup bulunmadığının, tüzel kişilerde çekin bedelini tahsile amade tutacak kişinin kimler olduğunun ve benzeri hususların belirlenmesini
- Gereksiz bildirimlerin, ihtarların, tebligatların ve ilanların kaldırılmasını
- Çek defterleri ve yapraklarının geri verilmesinin yeniden düzenlenmesi, kullanılmış ve halen dolaşımda olan çeklerin kimlere verildiği ve keşide tarihlerinin belirtilmesini
- Düzeltme hakkının 5237 sayılı Kanuna uygun olarak etkin pişmanlık şeklinde düzenlenmesini

¹⁶² REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s.1; TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009

¹⁶³ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.2

- Hamiline çekin kayıt dışı ekonominin bir aracı olmaktan çıkarılmasını
 - Çekin bir ödeme aracı olduğunu belirleyici hükümlerin bulunmasını
 - Tüzel kişinin işlemlerinin bir gerçek kişinin çek hesabı üzerinden yürütülmesinin engellenmesini
 - Ceza hükümlerinin yoruma açık olmamasını
- amaçlanmaktadır.¹⁶⁴

Yeni kanunu gerekli kılan diğer sebepler ise,

- Çek Kanununu 5237 sayılı Kanun ile uyumlu hale getirmek
- Çekin güvenli bir ödeme aracı olarak itibar kazanmasında toplumsal menfaat sağlamak¹⁶⁵
- Karşılıksız çek ile mücadelenin ağır hapis cezası ile önlenemediğinin anlaşılmasından dolayı, suçu önleyici önlemlere yönelmek
- Karapara aklanması ile terörün finansmanında, çekin de rol oynamasına engel olmaktır.¹⁶⁶

5941 sayılı Kanun tasarısı, 3167 sayılı Kanunun hükümlerinden esinlenerek hazırlanmakla birlikte 3167 sayılı Kanundan farklı bir felsefeyi temel alarak, değişik düşünce ve yaklaşımlarla sadece çek hamillerini değil, genel olarak piyasayı, ticaret dünyasını ve kamuyu korumaktadır.¹⁶⁷

5941 sayılı Çek Kanunu, yalnızca hamili karşılıksızlığa ve hesabın sahteliğine karşı koruyan değil aynı zamanda keşidecinin hukuka aykırı eylemlerde bulunmasına karşı hamil ve piyasayı koruyan hükümlere yer vermiştir. Tüzel kişilere, özellikle ticaret şirketlerine ilişkin ödeme ve tahsil işlemlerinin, şirketle ilgili olan veya olmayan gerçek kişilerin hesapları üzerinden yürütülmesi, çek hesabının tüzel kişiye ait olması halinde,

¹⁶⁴ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.3

¹⁶⁵ Bu konu ile ilgili olarak Adalet Komisyonunun raporunda yaptığı açıklama; “Türk piyasasında hala ödemelerin yoğunlukla nakit olarak yapıldığı, bundan genel ekonominin zarar gördüğü, 3167 sayılı kanun bu konuda başarılı olamadığı, yeni kanunun sağlıklı çek kullanımının önlemlerini göstermesi gerektiğidir”.

¹⁶⁶ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.3

¹⁶⁷ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.3

bu tüzel kişi adına çek karşılığını süresi içinde bankada hazır tutmakla yükümlü kişinin belirli olması, şirketten ayrılan kişinin bu hususta sorumlu tutulmaması, nihayet çeki tüzel kişi adına düzenleyen kişinin adı ve soyadının çekten anlaşılması da kanunun amaçları arasındadır.¹⁶⁸ Ayrıca, Hamiline çekleri kayıt dışı ekonominin bir parçası olmaktan çıkarmak, çekin karapara aklanmasında ve terörün finansmanında kullanılmasını önlemekte kanunun amacıdır.¹⁶⁹

Kanunun niteliği sadece ceza hukukunun değil kamu hukukunun bir parçası olarak yalnızca Türk Ticaret Kanunu'nun çeki dair hükümlerinin aksine, ilgili çeşitli kişiler arasındaki hukuki ilişkileri ve bunların ihlalleriyle sonuçlarını düzenlememekte, çekin güvenilir bir ödeme aracı olmasını sağlayan, kayıt dışı ekonominin, karaparanın aklanması ile terörün finansmanının önlenmesi hakkında kamu hukuku nitelikli düzen kuralları koymaktır.¹⁷⁰

5941 sayılı Çek Kanunu ile gelen önemli yenilikler;

1. Kanun gizli, gerçek dışı ve sahibini perdeleme amaçlı hesaplara engel olmak, karşılıksız çek düzenlemesini caydırarak çeki itibar kazandırmak, çeki güvenli bir ödeme aracı haline getirerek genel ekonomiye destek olacak bir konuma oturtmak gibi toplumsal ve kamusal amaçları da kapsadığı için, 3167 sayılı kanundaki “hamillerin korunması” özgülmesi bu amacı daralttığından dolayı kanunun ismi “Çek Kanunu” olarak düzeltilmiştir.¹⁷¹
2. Kayıt dışı ekonominin denetim altına alınması
 - a. Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler açıkça ayırt edilecek şekilde bastırılacaktır. Amacı; çeki olan güveni arttırmaktır.¹⁷² Çek hesabı açtırmak isteyen kişi her defasında tacir ya da esnaf olup olmadığını beyan edecek (Md. 2/6), gerçek dışı beyan ile kanunu yanıltıcı eylemde bulunursa üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile

¹⁶⁸ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.3

¹⁶⁹ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.4

¹⁷⁰ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s.4

¹⁷¹ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 4

¹⁷² TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 4

cezalandırılacaktır (Md. 7/3).¹⁷³ Tacir kişinin işletmesiyle ilgili işlemlerinde tacir çeki kullanması zorunlu olmakla birlikte, özel ihtiyaçları için tacir olmayan kişilere verilecek çek defteri alıp almayacağı konusunda kanunda bir düzenleme ya da engel bulunmamaktadır.¹⁷⁴ Ancak tacir olmayan kişiye tacir çeki veren banka görevlisi elli günden yüzeli güne kadar para cezası ile cezalandırılacaktır (Md. 7/2).

- b. Hamiline verilecek çekler için ayrı çek hesabı açılarak ayrı çek defteri bastırıp çek yaprağı üzerinde mutlaka “hamiline” ibaresi matbu olarak yer alacaktır (Md. 2/6). Hamiline çek, vergi denetimini güç hale getirmekte, çekin nakit gibi dolaşımı kayıt dışı işlem sürecinin izlenmesini imkânsızlaştırmakta ve kayıt dışı ekonominin işlemesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında karapara aklanması ve terörün finansmanında etkin bir rol oynamaktadır. Bu iki sorunu caydırıcı nitelikte olması amacıyla kanunda hamiline yazılı çeklerin ayrı düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁷⁵

3. Bankalarla ilgili yenilikler

- a. Çekle işleyen hesaplarda bankaların gösterecekleri özen hükümleri ve bu hükümler ile bankaların sorumlulukları ağırlaştırılmıştır. Çekin karşılıksız çıkması, hamiline hesap açılması, bu hesapların içerdiği işlemlerin hamiline çekin kendi özel yaprağında düzenlenmemesi, tüzel kişilerin işlemlerinin bir gerçek kişi çek hesabı üzerinden yürütülmesi hallerinde bankalara gerekli özen ve basireti göstermek konusunda yükümlülükler getirilmiştir.¹⁷⁶
- b. Bankaların yasal ödeme yükümlülüğü 600 TL olarak belirlenmiştir. Çek bedelinin kısmi karşılığı bulunması halinde çek bedeli 600 TL'nin üzerindeyse çek bedelini aşmamak koşulu ile kısmi karşılığa ilave olarak banka yasal yükümlülüğünü yani 600 TL'yi ödemekle yükümlüdür.¹⁷⁷

¹⁷³ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 1

¹⁷⁴ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 2

¹⁷⁵ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 4,5

¹⁷⁶ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 5

¹⁷⁷ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 7

- c. Çek yasasına aykırı davranılması halinde eski yasaya göre banka tüzel kişiliği adli para cezası ile cezalandırılırken, yeni yasaya göre sadece çekle ilgili belgelerin 10 sene saklama yükümlülüğüne aykırı davranılması veya karşılıksız çeklerde keşidecinin adresinin hamile verilmemesi hallerinde bankaya idari para cezası verilmesi kabul edilmiş, diğer hallerde banka personeli hakkında bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilmesi öngörülmüştür (Md. 7/2-3).¹⁷⁸
4. Karşılıksız çek ile ilgili olarak taksire dayalı kusurluluğu gerektiren şikâyete bağlı bir karşılıksızlık suçu düzenlenerek, suçun karşılığını adli para cezası ve ceza gün para cezası sistemi olarak değiştirmiştir.¹⁷⁹
5. Çek Kanunu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 30.03.2005 tarihli 5326 sayılı Kabahatler Kanunu hükümlerine uygun olarak, adli ve idari para cezası ile karşılanmıştır.¹⁸⁰
6. Gerçek kişiler yalnızca kendileri çek keşide edebilirler, çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemezler. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi halinde, bu çekten doğan hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir (Md. 5/3).¹⁸¹
7. Türk Ticaret Kanunu'na göre çek görüldüğünde ödenir buna aykırı bir kayıt yazılmamış sayılırdı, ancak yeni çek kanunu ile çekte vade söz konusu olmakta, çek vadesi geldiğinde ödenmektedir.

¹⁷⁸ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 14

¹⁷⁹ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 5

¹⁸⁰ TBMM ÇEK KANUN TASARISI, 08.05.2009, s. 5

¹⁸¹ REİSOĞLU, Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar, 2009, s. 5-7

III. ÇEK HUKUKU MEVZUATINDAKİ DÜZENLEMELERİN KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDESİNE CAYDIRICILIĞI YÖNÜNDEN ETKİLERİNİN ANALİZİ

3167 sayılı Çekle Ödemelerin düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin korunması Hakkında Kanun uyarınca karşılıksız çek bilgileri Merkez Bankası'na bildirilmekte ve bu bildirimler Merkez Bankası'na birleştirilerek ilgili kuruluşlara gönderilmektedir.

Ancak, ülkemizde keşide edilen toplam çek adet ve tutarlarına ilişkin veri bulunmaması nedeniyle karşılıksız çeklerin toplam keşide edilen çeklere oranı verilememekte, dolayısıyla gelişim hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapılamamaktadır. Diğer taraftan, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben tesviyesini sağlamak üzere kurulan Bankalararası Takas Odaları Merkezi'nde (BTOM) işlem gören çeklerin ve bu çeklerden karşılıksız çıkanların adet ve tutarları bu konuda gösterge olabilecek bir veri olduğunu düşünülmektedir.¹⁸²

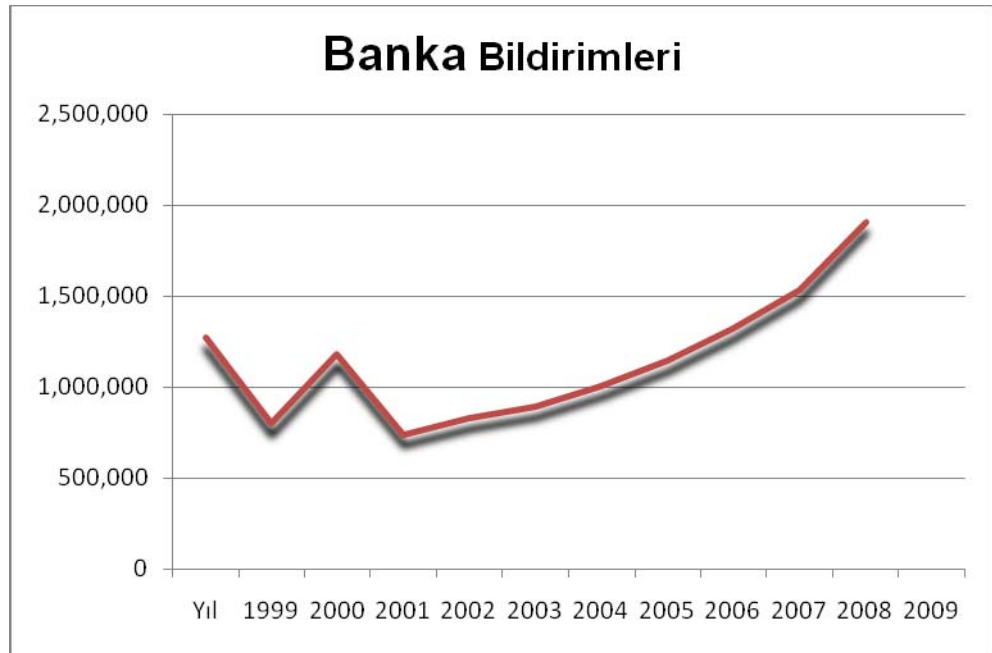
Tablo 1: Yıllar itibariyle Merkez Bankasına bildirilen karşılıksız çek sayıları¹⁸³

KARŞILIKSIZ ÇEK SAYILARI	
Yıl	Banka Bildirimleri
1999	1,273,125
2000	798,438
2001	1,179,299
2002	742,968
2003	831,302
2004	893,939
2005	1,006,557
2006	1,144,740
2007	1,324,664
2008	1,537,194
2009	1,910,650

¹⁸² Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Finansal İstikrar Raporu Mayıs, 2008, s.30

¹⁸³ Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, 2010

Grafik 1: Yıllar itibariyle Merkez Bankasına bildirilen karşılıksız çek sayıları

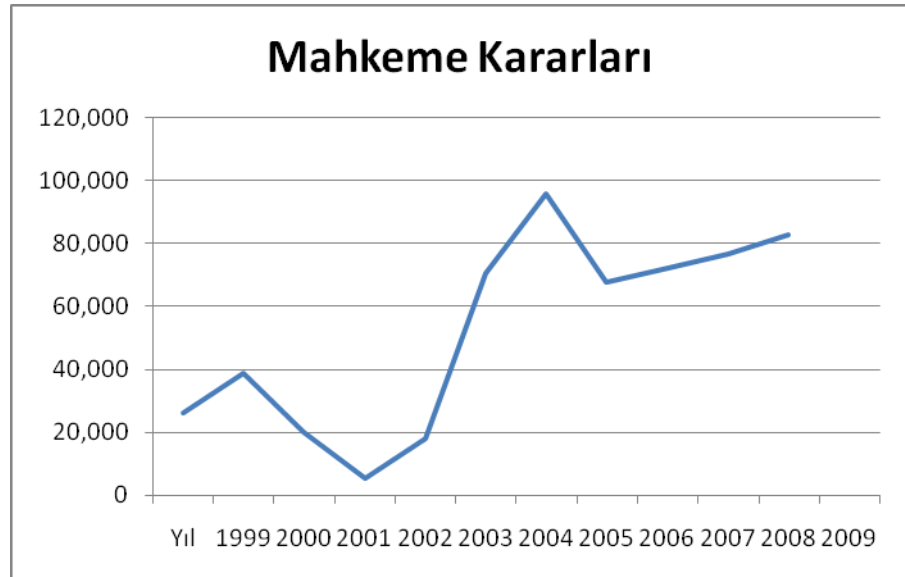

Yıllar itibariyle Merkez Bankasına (MB) bildirilen çek sayıları farklılıklar göstermektedir. Elimizdeki veriler MB verileri olup ancak 1999 yılına kadar olan veriler sağlanabilmiştir. 1999 yılında bankaların bildirmiş olduğu karşılıksız çek sayısı 1,273,125 iken 2000 yılında düşüş göstermiş 798,438 olmuştur. Ancak 2001 yılı itibariyle yaklaşık %48'lik bir artış göstererek 1,179,299 ulaşmıştır. Bu yükselmeye 2001 yılında yaşanan krizin rol oynadığını söyleyebiliriz. Karşılıksız çek sayılarında 2002 yılında yeniden bir düşme yaşanmış, ancak bu düşüşten sonra karşılıksız çek sayıları günümüze kadar yükselen bir eğilimle devam etmiştir. Hatta 2003 yılında yürürlüğe giren, 4814 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun karşılıksız çek keşide etmek suçunda caydırıcılığı etkisinin bulunmadığını söyleyebiliriz.

Tablo 2: Yıllar itibariyle Merkez Bankasına bildirilen mahkeme kararları

KARŞILIKSIZ ÇEK SAYILARI	
Yıl	Mahkeme Kararları
1999	26,248
2000	39,102
2001	20,030
2002	5,525
2003	18,340
2004	70,672
2005	95,978
2006	67,875
2007	72,502
2008	76,782
2009	82,934

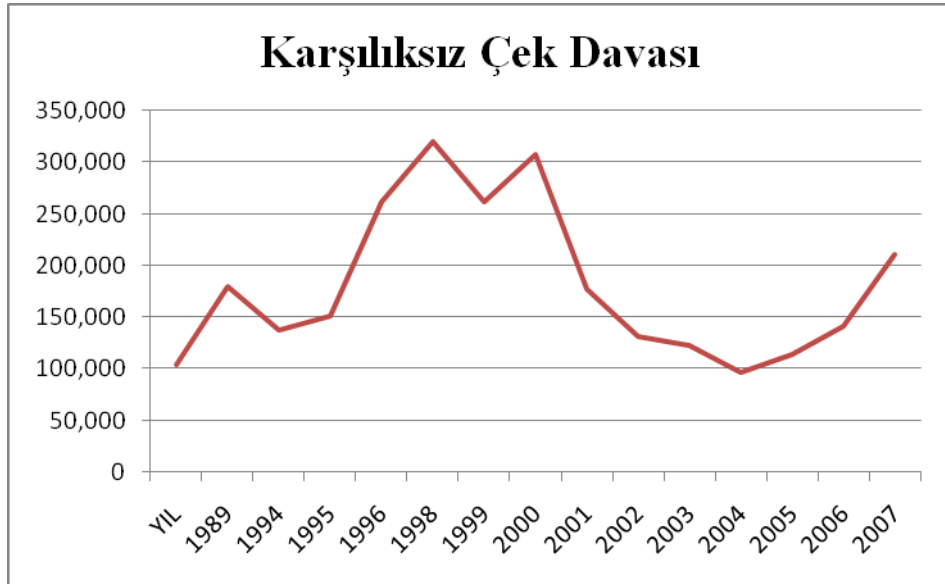
Grafik 2: Yıllar itibariyle Merkez Bankasına bildirilen mahkeme kararları

Tablo 3: Karşılıksız çek davası¹⁸⁴

YIL	Karşılıksız Çek Davası
1989	104,906
1994	180,656
1995	138,165
1996	152,029
1998	262,000
1999	320,320
2000	262,611
2001	307,381
2002	177,790
2003	131,790
2004	123,587
2005	97,275
2006	115,076
2007	142,174
2008	211,363

Grafik 3: Karşılıksız çek davası

¹⁸⁴ karşılıksız çek cezası; karşılıksız çek mağdurları; haberler

Karşılıksız çek dava sayısı ile ilgili olarak grafikten yararlanarak, kanun değişikliğine gidildiği yıllarda bir düşüş olduğunu söyleyebiliriz. 1993 yılında karşılıksız çekle ilgili olarak hapis cezasının kaldırılıp, suçun mükerreri halinde söz konusu olması, caydırıcılığı etkisini göstermiş ancak sonraki yıllarda artış devam etmiştir. 1999 yılında 320,320 olan karşılıksız çek dava sayısı %18'lik bir düşüş ile 262,611 olmuştur. 2001 krizi ile tekrar artış gösteren karşılıksız çek dava sayıları daha sonraki yıllarda düşerek devam etmiş, 2005 yılında 97,275 olduktan sonra artış göstermeye başlamıştır. Karşılıksız çek dava sayıları 2008 yılı itibariyle 211,363 olmuştur.

Tablo 4: Karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısı¹⁸⁵

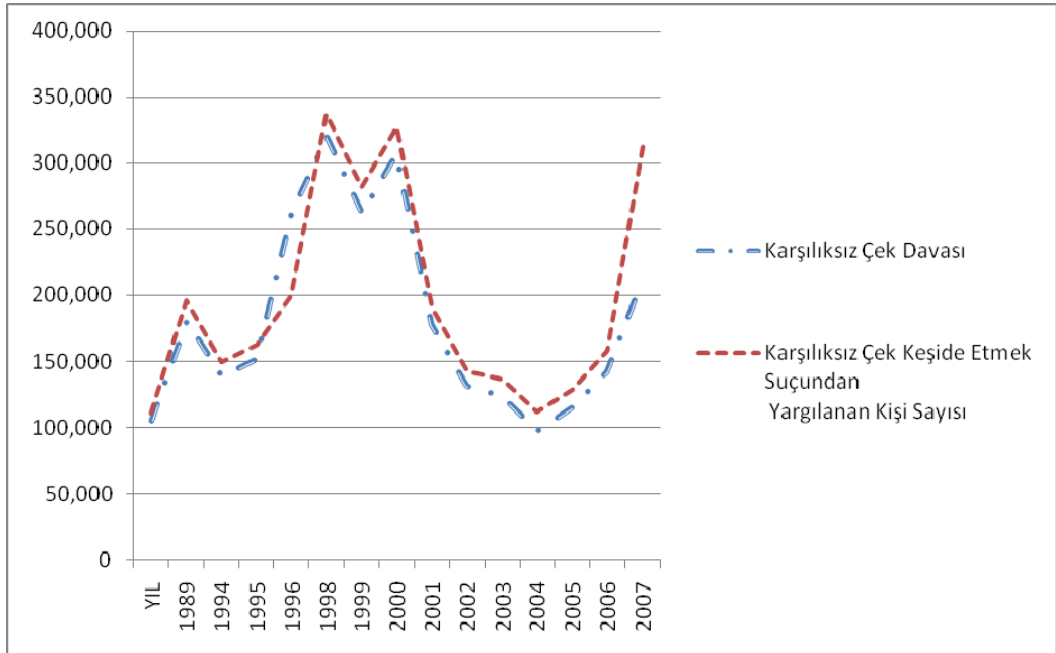
YIL	Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçundan Yargılanan Kişi Sayısı
1989	111,351
1994	196,494
1995	150,123
1996	162,867
1998	199,810
1999	337,069
2000	281,881
2001	327,306
2002	191,040
2003	142,543
2004	136,502
2005	112,116
2006	128,653
2007	158,632
2008	312,516

¹⁸⁵ (karşılıksız çek cezası) ; (karşılıksız çek mağdurları) ; (haberler)

Grafik 4: Karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısı

Grafik 5: Karşılıksız çek davası ile çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısı arasındaki ilişki

Karşılıksız çek davası ile karşılıksız çek suçundan yargılan kişi sayısı arasında gözle görülür farklar olsa da, aralarındaki artış azalış ilişkisini incelediğimizde birbiriyle bağlantılı olduklarını söyleyebiliriz.

A. Mevzuattaki Değişiklikler ile Karşılıksız Çek Sayısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Yıllar itibariyle elde edilen karşılıksız çek keşide sayısı verileri sınırlı olduğundan ancak elimizdeki verilere göre istatistiksel açıdan bir çalışma yapabileceğiz. Bu nedenle kurulan hipotezlerde söz konusu veriler 1999 yılından günümüze kadar olan zaman dilimini kapsayacak şekilde, mevzuat değişikliklerinin olduğu yıllara göre sıralanmıştır. Hipotezler %90 güven aralığında, Pearson ki-kare testi ile analiz edilmiştir.

Hipotez 1: Birinci hipotezimizde mevzuattaki değişikliklerin piyasadaki karşılıksız çek keşidesi eğilimine etkisini inceleyeceğiz. Bankaların bildirdikleri karşılıksız çek sayıları aşağıdaki tabloda gösterildiği biçimde ele alınmıştır.

H_0 : Mevzuattaki değişiklikler piyasadaki karşılıksız çek keşidesi eğilimini azaltmamıştır.

H_1 : Mevzuattaki değişiklikler piyasadaki karşılıksız çek keşidesi eğilimini azaltmıştır.

Yıl	Banka Bildirimleri	Banka Bildirimleri Ortalaması
1999	1,273,125	1,149,352.364
2000	798,438	1,149,352.364
2001	1,179,299	1,149,352.364
2002	742,968	1,149,352.364
2003	831,302	1,149,352.364
2004	893,939	1,149,352.364
2005	1,006,557	1,149,352.364
2006	1,144,740	1,149,352.364
2007	1,324,664	1,149,352.364
2008	1,537,194	1,149,352.364
2009	1,910,650	1,149,352.364

%90 güven aralığı ile 0.10 önem seviyesinde gerçekleştirilen ki-kare analizine göre analiz sonucumuz sıfır çıkmıştır. Yani, “Mevzuattaki değişiklikler piyasadaki karşılıksız çek keşidesi eğilimini azaltmamıştır” şeklindeki H_0 hipotezi KABUL edilmiştir.

Analiz sonucuna göre, mevzuattaki değişiklikler ile karşılıksız çek keşidesi eyleminin artma eğiliminin değişmediğini söyleyebiliriz.

B. Karşılıksız Çek Keşidesine Cezai ya da Hukuki Yaptırımların Öngörülmesi, Karşılıksız Çek Keşide Edilmesine Caydırıcılığının Mahkeme Kararları, Karşılıksız Çek Ceza Davaları ve Karşılıksız Çek keşide Etmek Suçundan Yargılanan Kişi Sayısına Göre İncelenmesi

Hipotez 2: İkinci hipotezimiz mevzuattaki cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi halinde mahkeme kararlarının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı etkisinin incelenmesidir. Karşılıksız çek keşide etmek suçu ile ilgili olarak mahkeme karar sayıları aşağıdaki tabloda gösterildiği biçimde ele alınmıştır.

H_0 : Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, mahkeme kararlarının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı olmamıştır.

H_1 : Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, mahkeme kararlarının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı olmuştur.

Yıl	Mahkeme Kararları	Mahkeme Kararları Ortalaması
1999	26,248	49,305.40
2000	39,102	49,305.40
2001	20,030	49,305.40
2002	5,525	49,305.40
2003	18,340	49,305.40
2004	70,672	49,305.40
2005	95,978	49,305.40
2006	67,875	49,305.40
2007	72,502	49,305.40
2008	76,782	49,305.40

%90 güven aralığı ile 0.10 önem seviyesinde gerçekleştirilen ki-kare analizine göre analiz sonucumuz sıfır çıkmıştır. Yani, “Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, mahkeme kararlarının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı olmamıştır” şeklindeki H_0 hipotezi KABUL edilmiştir.

Hipotez 3: Üçüncü hipotezimiz mevzuattaki cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi halinde karşılıksız çek ceza davaları sayısının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı etkisinin incelenmesidir. Karşılıksız çek keşide etmek suçu ile ilgili olarak ceza dava sayıları aşağıdaki tabloda gösterildiği biçimde ele alınmıştır.

H_0 : Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, ceza davalarının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı olmamıştır.

H_1 : Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, ceza davalarının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı olmuştur.

Yıl	Karşılıksız Çek Dava Sayısı	Karşılıksız Çek Dava Sayısı Ortalaması
1999	320,320	188,936.70
2000	262,611	188,936.70
2001	307,381	188,936.70
2002	177,790	188,936.70
2003	131,790	188,936.70
2004	123,587	188,936.70
2005	97,275	188,936.70
2006	115,076	188,936.70
2007	142,174	188,936.70
2008	211,363	188,936.70

%90 güven aralığı ile 0.10 önem seviyesinde gerçekleştirilen ki-kare analizine göre analiz sonucumuz sıfır çıkmıştır. Yani, “Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, ceza davalarının karşılıksız çek keşide etmek suçuna caydırıcılığı olmamıştır” şeklindeki H_0 hipotezi KABUL edilmiştir.

Hipotez 4: Dördüncü hipotezimiz mevzuattaki cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi halinde karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısının azalıp azalmadığı açısından incelenmesidir. Karşılıksız çek keşide etmek suçu ile ilgili olarak yargılanan kişi sayısı aşağıdaki tabloda gösterildiği biçimde ele alınmıştır.

H_0 : Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısını azaltmamıştır.

H_1 : Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısını azaltmıştır.

Yıl	Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçundan Yargılanan Kişi Sayısı	Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçundan Yargılanan Kişi Sayısının Ortalaması
1999	337,069	212,825.80
2000	281,881	212,825.80
2001	327,306	212,825.80
2002	191,040	212,825.80
2003	142,543	212,825.80
2004	136,502	212,825.80
2005	112,116	212,825.80
2006	128,653	212,825.80
2007	158,632	212,825.80
2008	312,516	212,825.80

%90 güven aralığı ile 0.10 önem seviyesinde gerçekleştirilen ki-kare analizine göre analiz sonucumuz sıfır çıkmıştır. Yani, “Mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesi, karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısını azaltmamıştır” şeklindeki H_0 hipotezi KABUL edilmiştir.

SONUÇ

Karşılıksız çeki, TTK ve yürürlükteki 5941 Sayılı Çek Kanununa göre, hukuken geçerli bir çekin, kanuni ibraz süresi içerisinde hamil tarafından muhatap bankaya ibraz olunmasına rağmen, keşidecinin hesabında çek bedelini ödemeye yetecek tutarın tamamının ya da bir kısmının bulunmaması sebebiyle karşılıksızdır işleminin yapılması şeklinde tanımlamıştık.

Çek mevzuatındaki değişiklikler karşılıksız çek keşide edilmesi eğilimini azaltmayı, karşılıksız çek keşidesine karşı caydırıcılığı amaçlasa da elimizdeki verilere göre yaptığımız analiz doğrultusunda çek mevzuatındaki bu değişikliklerin pek de başarılı olduğunu söyleyemeyiz.

Birinci hipotezimizde mevzuattaki değişikliklerin piyasadaki karşılıksız çek keşidesi eğilimine etkisini incelediğimizde çek keşidesi eğiliminin azalmadığı sonucuna ulaşmıştık. Diğer hipotezlerimizde ele aldığımız mevzuatta cezai ya da hukuki yaptırımların öngörülmesinin mahkeme kararları, ceza davaları, karşılıksız çek keşide etmek suçundan yargılanan kişi sayısı ile analizinde de aynı sonuca ulaşarak cezai ve hukuki yaptırımların bu eğilimleri azaltmadığı belirlenmiştir.

5941 sayılı çek kanunu tarih itibariyle yeni yürürlüğe girdiğinden dolayı; bu dönem içerisinde karşılıksız çek keşidesine karşı caydırıcılığı etkisini net olarak inceleyemsek de, yaptığımız testler doğrultusunda çıkan sonuçlara göre Yeni Çek Kanununun da karşılıksız çek keşidesine caydırıcılığı etkisi olamayacağını söyleyebiliriz. Çek kanunu diğer kanunlarla uyumlu hale getirilerek kanunlar arası uyumsuzluklar giderilmiş olsa da diğer açılardan bakacak olursak, çekte bir vade söz konusudur. 31.12.2011 tarihine kadar vadesinden önce karşılıksızdır işlemi yapılamayacak, 01.01.2012 den itibaren, vadesinden önce karşılıksızdır işlemi yapılırsa dahi hukuki yola başvurulamayacağı için hamil vadeyi bekleyerek “karşılıksız” işlemi yaptıracaktır. Keşideci açısından karşılıksız çek keşide etmek suçu oluşsa da, keşidecinin çek bedelini muhataba yatırması halinde bu durum ortadan kalkacaktır. Genel olarak bakıldığında bir yandan karşılıksız çek keşide etmek eylemini arttırabilecek

bir yandan da suçun telafi edilmesini sağlayacak bu mevzuat uygulamasının karşılıksız çek keşidesine caydırıcılığı etkisinin olamayacağını söyleyebilirim.

V. Kaynakça

- AKILLIOĞLU, Tekin. «Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No'lu Protokol 1. Maddeye Göre “Borç İçin Hapis Yasağı” Kuralı , AIHS ve Anayasa md. 38 f. 8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu.» *Ankara*, 2001.
- AKIN, Murat Yusuf. «Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırmaları C. IX, S.1-3.» 1995.
- AV.OĞUZOĞLU, Abdullah Çetin, ve Özkan AV.OĞUZOĞLU. *Açıklamalı-İçtihatlı Bono ve Çek Sorunları*. İstanbul, 2000.
- BAHTİYAR, Mehmet. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul, 2003.
- BAŞBUĞOĞLU, Tarık. *Uygulamalı Türk Ticaret Kanunu* . Ankara, 1988.
- BATTAL, Ahmet. *Kıymetli Evrak Hukuku* . Ankara, 2005.
- CİVAN, Mehmet, ve Kaan SUSUZ. «Yeni Çek Tasarısının Ekonomik Hayata Etkisi ve Ekonomik Hayatın Beklentileri.»
- ÇEKER, Mustafa. «Çek ve Yeni Çek Kanun Tasarısı.» <http://www.turkhukuk sitesi.com/fag/cekkanuntasarisi.shtml>.
- ÇK, Çek Kanunu. «5941 Sayılı Çek kanunu.» 14.12.2009.
- ÇOLAK, Haluk, Kenan ÖZDEMİR, ve Yüksel HIZ. *Açıklamalı Gerekçeli ve İçtihatlı Çek Kanunu Uygulaması ve İlgili Mevzuat*. Ankara, 2003.
- DOMANIÇ, Hayri. *Karşılıksız Çek* . İstanbul, 1983.
- . *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul, 1975.
- . *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması, TTK şerhi IV*. İstanbul, 1990.
- DONAY, Süheyl. «Karşılıksız Çek.» *Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu*, 1981.
- . *Son Değişiklerle Çek* . Kırklareli: Türk Ticaret Bankası Yayını Vize, 1990.
- . «Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek.» 1990.
- EREM, Faruk. «Çek Kanunu ve Karşılıksız Çek .» *Yargıtay Dergisi C.XII, S.4*, 1986 .
- ERİŞ, Gönen. *Açıklamalı İçtihatlı Uygulamalı Çek Hukuku*. Ankara, 2004.
- ERMAN, Sahir. «Karşılıksız Çek.» *Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu*, 1981.
- EROĞLU, Sıtkı. «3167 Sayılı Çek kanunu'nun Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar, Batider, C.XV, S.2.» 1989.
- FEYZİOĞLU, Metin. «Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması-Anayasa ve Ceza Hukukları Açısından Bir İnceleme.» *AIHS ve Anayasa md. 38 f. 8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, 2001.
- GARANTİ EĞİTİM MERKEZİ. *Temel Gişe Eğitimi; Çek*. İstanbul: Garanti Bankası A.Ş., 2005.
- GÖLE, Celal. *Çek Hukuku*. Ankara, 1989.
- GÜNGÖR, Şener, ve Mustafa KAYA. *4814 Sayılı Kanun İle Çek Suçları*. Ankara, 2004.
- haberler*. 2010. <http://www.haberler.com/2009-un-ilk-6-ayinda-159-bin-karsiliksiz-cek-haberi/> (06 04, 2010 tarihinde erişilmiştir).
- İNAN, Nurkut. *Çek Rızikolarından Dğan Sorumluluk*. Ankara, 1981.

- İPEK, Nurcan. «TTk ve 3167 Sayılı Kanun Açısından Çek, Argumentum, Yıl:3, S.32.»
- KALPSÜZ, Turgut. *Hukuki Yönden Çek, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek*. Ankara, 1974.
- KALPSÜZ, Turgut, Gürhan ÇELEBİCAN, ve Faruk EREM. *İktisadi ve Hukuki Yönden Çek*. Ankara, 1974.
- KARAKAYA, Selahattin. *En Son Değişikliklerle Karşılıksız Çek ve Uygulaması*. Ankara, 1986.
- KARAYALÇIN, Yaşar. «Ticaret Hukuku.» *Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)*, 1970. *karşılıksız çek cezası*. 2010. <http://karsiliksizcekcezası.blogcu.com/karsiliksiz-cekler-cezaevlerini-doldurdu/5957978> (06 04, 2010 tarihinde erişilmiştir).
- karşılıksız çek mağdurları*. 2010. <http://karsiliksizcekmagdurlari.blogspot.com/2009/06/karsilksz-cek-savunma.html> (06 04, 2010 tarihinde erişilmiştir).
- KAYAR, İsmail. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara, 2006.
- KENDİGELEN, Abuzer. *Çek Hukuku*. İstanbul, 2006.
- . *Çek Hukuku*. İstanbul, 2004.
- . «Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı.» *İstanbul Barosu Dergisi*, 1990.
- KINACIOĞLU, Naci. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara, 1999.
- MALKOÇ, İsmail, ve Mahmut GÜLER. *Çek Yasası ve Senetlere İşlenen Suçlar*. Ankara, 1990.
- MUGAMİNİYA, Muhammet. *Türk ve İran Hukukunda Karşılıksız Çekin Hukuki ve Cezai Sonuçları*.
- NARBAY, Şafak. *Çekte Cayma ve Ödeme Yasağı*. İstanbul, 1999.
- NUHOĞLU, Ayşe. *4814 Sayılı Kanunla Değişiklik, Karşılıksız Çek Keşidesi Suçu*. İstanbul, 2004.
- OĞUZOĞLU, Abdullah Çetin. *Açıklamalı İçtihatlı Uygulamada Bono ve Çek Sorunları*. İstanbul, 1988.
- OMAĞ, Merih Kemal. *Özel Hukuk Açısından Karşılıksız Çek*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10. Yıl Armağanı, 1992.
- ÖZDAMAR, Mehmet. «Çek Kanunda Yapılan Değişiklik Üzerine Bir Değerlendirme.»
- ÖZGEN, Eralp. «3167 Sayılı Yasa'nın Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler.» *Batider*, 1989.
- ÖZTAN, Fırat. *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara, 2006.
- . *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara, 1998.
- . *Kıymetli Evrak Hukuku*. Ankara, 1997.
- ÖZTÜRK, Ali. *Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçu ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul, 2006.
- POROY, Reha, ve Ünal TEKİNALP. *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*. İstanbul, 2001.
- POSTACIOĞLU, İlhan. «Çekin İbrası İle İlgili Problemler.» *Batider*, 1976.
- REİSOĞLU, Seza. *3167 Sayılı Çek Kanunu'nun Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler*. *Batider C.XV, S.2*, 1989.
- . *Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek*. TBB 27/03/2003 Konferans Konuşması, 2003.

- . «Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Sorunlar.» *TBB/ Yeni Çek Kanunu ve Hukuki Değerlendirilmesi Toplantısında Yapılan Sunum*, 2009.
- . *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek* . Ankara, 1998.
- . *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*. Ankara, 2003.
- SANCAR, Türkan. «Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında "Ekonomik Suça Ekonomik Ceza" Söylemi.» *Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu*, 12.01.2002, Ankara b.
- SELÇUK, Sami. *Çek Keşidesinin Koşulları ve Karşılıksız Çek*. Ankara: Adalet Dergisi, 1974.
- . *Çek Suçları, Öğreti-Mevzuat-İçtihat*. Ankara, 1993.
- ŞENER, Oruç Hamdi. «Eksik Unsurlu Karşılıksız Çek Keşidesi Eylemi 3167 Sayılı Çek Kanunu M.16 ile Cezalanırılabilir mi?» *Ankara Baros Dergisi*, S.2, 1988.
- TBMM ÇEK KANUN TASARISI, ADALET KOMİSYONU RAPORU. 08.05.2009.
- TEKİL, Müge. *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*. İstanbul, 1997.
- TEOMAN, Ömer. *Çek Senet Sorunları ve Çözümü ve Önerileri Panel*. İstanbul: İTO Yayınları, 1990.
- . *Çek Yasası ve Getirdiği Yenilikler*. İstanbul, 1987.
- TTK, Türk Ticaret Kanunu.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*. 2010. <http://www.tcmb.gov.tr>.
- UYAR, Talih. «Karşılıksız Çek Keşide Etmek Suçu.» *Ankara Barosu Dergisi* S.5-6.
- . «Çekin Geçerlilik Koşulları.» *Manisa Barosu Dergisi*.
- ÜLGEN, Hüseyin, Mehmet HELVACI, Abuzer KENDİGELEN, ve Arslan KAYA. *Kıymetli Evrak Hukuku*. İstanbul, 2004.
- YASAN, Mustafa. «3167 sayılı Kanuna göre Hukuki ve Cezai Açından Karşılıksız Çek Keşidesinin Meydana Gelmesi İçin Gerekli Olan Koşullar.» *A.Ü Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:III Sayı:1*, 1999.
- YKD. *YARGITAY KARARI DERGİSİ*, 1990.
- ZEYNELOĞLU, Ahmet. «Çekin Muhatap Bankaya İbrazı Zorunludur.» *Yargıtay Dergisi, Nisan, S.2*, 1976.